

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

INNOVATION TALABALAR AXBOROTNOMASI

 <https://innoworld.net>

 +998335668868

ILMIY JURNAL

IC²I JOURNALS
MASTER LIST

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
NUMBER
FOR
IDENTIFICATION

doi

zenodo

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBID

Google Scholar

open access.nl

INNOVATION TALABALAR AXBOROTNOMASI

Volume 2, Issue 2
2025

Jurnal quyidagi xalqaro bazalarda indekslanadi:

Google Scholar

doi® digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

Ilmiy jurnalning rasmiy sayti:

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

TAHRIRIYAT

	Bosh muharrir Mas'ul kotib Nashrga tayyorlovchi Xomidov Anvarbek Ahmadjon o'g'li – Tahrirlovchi Raxmonov Akmaljon Axmadjonovich – Texnik muharrir

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Qadimgi Qibla Orolbo'yi va Amudaryo o'ng sohili savdo va iqtisodiy markazlarining arxitekturasini

Bekmuratov Nursulton Erbay o'g'li

O'zbekiston Davlat Sa'nat va madaniyat instituti Nukus filiali
1-Kurs magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqola Qibla Orolbo'yi va Amudaryo o'ng sohilida joylashgan qadimiy shaharlarning iqtisodiy hayotida muhim o'rin tutgan savdo va ishlab chiqarish inshootlari arxitekturasini tahlil etadi. Bozorlar, karvonsaroylar, omborxonalar va hunarmandchilik ustaxonalarining joylashuvi va tuzilishi orqali ushbu hududda shakllangan shaharsozlik an'analari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Qibla Orolbo'yi, savdo markazi, karvonsaroy, qadimiy bozor, iqtisodiy inshoot, omborxona, urbanistik rejalashtirish

Kirish

Qadimgi O'rta Osiyo shaharlarining rivojlanishida Qibla Orolbo'yi mintaqasi alohida o'ringa ega. Uning strategik geografik holati sababli bu yerda yirik savdo markazlari vujudga kelgan va ular orqali iqtisodiy aloqalar shakllangan.

Savdo yo'llari va geografik joylashuv

Qadimiy savdo yo'llarining muhim tarmog'i bo'lgan bu mintaqada orqali Shimol va Janub, Sharq va G'arb yo'nalishlaridagi karvonlar o'tgan. Amudaryoning o'ng sohili savdo nuqtalari sifatida shakllangan shaharlarni birlashtirgan.

Karvonsaroy arxitekturasini

Savdo yo'lining ajralmas qismi bo'lgan karvonsaroylar markaziy hovli, ustaxona, ombor va yotoqxonalardan iborat bo'lgan. Bu binolar karvonlarning to'xtashi, tovarlarni saqlashi va dam olishi uchun mo'ljallangan.

Qadimgi bozorlar va savdo rastalari

Shahar markazida joylashgan bozorlarda tovar almashinuvi amalga oshirilgan. Har xil ixtisoslashgan rastalar, ustunli yo'laklar va ayvonlar savdo arxitekturasini rivojini aks ettiradi. Omborxonalar va zaxira binolari Don va boshqa tovarlar uchun qurilgan omborxonalar haroratni saqlaydigan, ichki havo aylanish tizimiga ega mustahkam inshootlar bo'lgan. Ular strategik oziq-ovqat zahirasi vazifasini bajargan.

Tijorat markazlarining ichki rejalashtiruvini

Savdo inshootlari suv manbalari, asosiy darvozalar va hunarmandchilik zonalariga yaqin joylashtirilgan. Bunday joylashuv iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qilgan. Hunarmandchilik ustaxonalari va ishlab chiqarish binolari

Bozor atroflarida joylashgan ustaxonalar ishlab chiqarilgan mahsulotlarni bevosita sotishga yo'naltirilgan. Kulolchilik, temirchilik va matochilik kabi sohalar yuksak rivojlangan.

Soliq va tartib boshqaruvi binolari

Savdo jarayonini nazorat qiluvchi ma'muriy binolar bozor hududining alohida qismlarida joylashtirilgan. Ular orqali soliq yig'imi va savdo faoliyatining tartib-intizomi ta'minlangan.

Arxeologik manbalar asosidagi tahlil ,Ayazqala, Topraqqala va boshqa manzillarda olib borilgan qazishmalar bu arxitektura turlari mavjudligini asoslaydi. Binolarning loyihalanishi va bezaklar qadimgi me'morchilik uslublari aks ettiradi.

Xulosa

Qadimgi Qibla Orolbo'yi hududida savdo va ishlab chiqarish markazlari shahar hayotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lgan. Ularning arxitekturasi mintaqaning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga xizmat qilgan va bugungi kun tadqiqotlarida muhim o'rinni egallaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ;

1. GIS Architecture Group. (2023). Ancient Layouts of Khorezm Cities. Samarqand.
2. Karimov, A. (2024). Xorazmning diniy arxitekturasi. Urganch.
3. Rtveladze, E.V. (2006). Central Asian Urban Traditions. Toshkent.
4. Avesto Foundation. (2022). Qadimgi Orolbo'yi arxitektura tahlillari. Samarqand.
5. Khodjaev, M. (2021). Antik davr shahar markazlari va funksiyalari. Toshkent.

Qadimgi Qibla Orolbo'yi va Amudaryoning o'ng sohili: Antik davrda shahar qurilish madaniyatining shakllanishi

Bekmuratov Nursultan Erbay o'g'li

O'zbekiston Davlat Sa'nat va madaniyat instituti Nukus filiali
1-Kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada antik davrda Qibla Orolbo'yi va Amudaryoning o'ng sohili hududlarida shakllangan shahar qurilish madaniyati, uning arxitektura xususiyatlari, funksional rejalashtiruv yo'nalishlari va jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy tuzilmasi bilan aloqador jihatlar o'rganiladi. Tabiiy-geografik sharoitlar, mudofaa talablari, suv inshootlari va diniy markazlarning joylashuvi orqali qadimgi urbanizatsiya taraqqiyoti tahlil qilinadi. Maqola ilgari berilgan ma'lumotlar bilan takrorlanmaydi va arxeologik dalillar hamda yangi nazariy yondashuvlarga asoslanadi.

Kalit so'zlar: Antik davr, Qibla Orolbo'yi, Amudaryo, shahar qurilishi, qadimiy arxitektura, urbanizatsiya, markazlashgan rejalar, arxeologik tahlil

Kirish

Qibla Orolbo'yi va Amudaryoning o'ng sohili antik davrda O'rta Osiyo urbanizatsiyasining muhim markazlaridan biri sifatida namoyon bo'lgan. Bu hududlar qadimgi Xorazm madaniyati tarkibida rivojlangan shahar qurilish tizimi, tabiiy sharoitlarga moslashtirilgan mudofaa inshootlari va murakkab ijtimoiy tuzilma bilan ajralib turgan.

Tabiiy muhit va qurilish imkoniyatlari

Amudaryoning o'ng sohili unumdor yerlar va suv resurslariga boy bo'lganligi sababli, shaharlar asosan daryo bo'ylariga yaqin joylashtirilgan. Qum va loyli tuproq asosida qurilish materiallari ishlab chiqarish imkoniyatlari bo'lishi, pishiq g'isht va xom g'isht arxitekturasining keng tarqalishiga sabab bo'lgan.

Shaharlar joylashuvi va hududiy rejalashtirish

Antik davr shaharlarining joylashuvi ko'pincha Amudaryoga tutash bo'lgan tepaliklar va tabiiy himoya vositalariga yaqin bo'lgan. Tuproqqala, Janbaskala, Kalali G'ir qal'a kabi shaharlar qadimiy markazlar sifatida yirik ma'muriy, harbiy va diniy vazifalarni bajargan. Har bir shahar ichki va tashqi qismlarga bo'linib, turar joylar, jamoat binolari, savdo markazlari va mudofaa devorlari aniq reja asosida joylashtirilgan.

Shahar markazlari va ijtimoiy makonlar. Antik shaharlarning markaziy qismlarida diniy binolar, hukmdor saroylari va ma'muriy binolar joylashgan. Bu inshootlar jamiyatning siyosiy-iqtisodiy tuzilmasini aks ettirib, arxitekturadagi monumentalizmni ifodalagan. Shahar markazidagi maydonlar jamoat yig'inlari, savdo va marosimlar uchun xizmat qilgan.

Mudofaa tizimlari va devor arxitekturasini. Amudaryo o'ng sohili shaharlari kuchli devorlar, minoralar va xandaq tizimlari bilan o'ralgan. Qal'alar ko'pincha tepaliklar ustiga qurilib, ichki ariq va suv tizimlari orqali suv ta'minoti tashkil etilgan. Qal'a devorlari pishiq g'ishtdan qurilgan bo'lib, geometrik mustahkamlashga asoslangan. Uy-joy qurilishi va ijtimoiy tabaqalanish

Oddiy aholi uchun mo'ljallangan uylar sodda, ichki hovlilari, ikki yoki uch xonali bo'lgan. Yuqori tabaqali guruhlar esa keng hovlilari, ko'p xonali, devorlarida naqshinkor bezaklar bilan jihozlangan uylarda yashagan. Bu arxitektura tafovuti jamiyatdagi ijtimoiy tafovutni ham ifodalagan.

Suv inshootlari va ariq tizimi. Shaharlar ichida suv ta'minotini ta'minlash uchun tabiiy ariq tarmoqlari, sardobalar va quduqlar mavjud bo'lgan. Bu tizimlar shahar hayotining barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lgan. Tuproqqala va Kazakl'i-Yatkan hududlarida bu tizimlarning murakkab tarmog'i aniqlangan.

Hunarmandchilik va iqtisodiy inshootlar. Qadimgi shaharlarda hunarmandchilik faoliyati rivojlangan bo'lib, shahar ichida ustaxonalar, omborxonalar va bozorlarga yaqin ishlab chiqarish markazlari mavjud bo'lgan. Temirchilik, kulolchilik va to'qimachilik asosiy yo'nalishlardan biri sifatida shakllangan.

Marosim va diniy markazlar, Shahar qurilishida diniy markazlarning joylashuvi alohida o'rin tutgan. Ziyoratgohlar va ibodatxonalar shaharning muhim ideologik markazlari sifatida qurilgan. Bu inshootlar ko'pincha ayvonli, gumbazli va ustunli bo'lgan, ularning arxitekturasini diniy mafkuraning aksidir.

Urbanistik xususiyatlar va xulosa, Antik Qibla Orolbo'yi shaharlarining qurilish tizimi tabiat, siyosat, iqtisod va dinning bir butun uyg'unligidan dalolat beradi. Bu mintaqadagi urbanizatsiya jarayoni atrof-muhitga moslashgan, strategik jihatdan puxta rejalashtirilgan va jamiyat ehtiyojlariga mos holda shakllangan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shaydullaev, M. (2022). Qadimgi Xorazm shaharsozlik an'analari. Toshkent.
2. Islomov, A. (2021). Orolbo'yi arxitekturasini: Tarix va taraqqiyot. Nukus.
3. Berdikulov, S. (2023). Amudaryo bo'yidagi shaharlarning mudofaa tizimlari. Urganch.
4. UNESCO CA Heritage. (2020). Ancient Urbanism in Lower Amu Darya Region. Parij.
5. Fayzullaev, A. (2019). Xorazm arxitektura yodgorliklari. Buxoro.

Umumiy o'rta ta'lim maktablari rahbarlarining boshqaruv madaniyati va menejmentlik salohiyati

Karimov Xurshidbek Erkinjanovich

Oriental Universiteti Ta'lim menejmenti yo'nalishi magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim muassasasiga rahbarlik qilishning boshqaruv madaniyati hamda pedagogik menejmentda kreativlik va kasbiy kompetensiyani shakllantirish yuzasidan fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, muassasa, boshqaruv, madaniyat, menejment, kreativlik, kompetensiya, rahbar, lider, ijtimoiy, iqtisodiy, uslub, ijodkorlik.

Abstract. This article discusses the management culture of leading an educational institution and the formation of creativity and professional competence in pedagogical management.

Key words: education, institution, management, culture, management, creativity, competence, manager, leader, social, economic, style, creativity.

KIRISH. Hozirgi zamon fanida "rahbar", "lider" yoki "liderlik uslubi" va "rahbarlik uslubi" tushunchalarining nisbati yo'nalishidagi muammolar eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Bularning ichida ko'proq ahamiyat kasb etuvchi B.D. Pargin fikriga ko'ra lider ma'lum bir guruhda shaxslararo munosabatlarni muvofiqlashtirib turadi, mikro muhitning elementi hisoblanadi, kutilmaganda vujudga keladi va uning holatining barqarorligi kamroq bo'lib, harakatlanishi guruhning kayfiyatiga bog'liq va u ko'proq guruhning faoliyatiga aloqador bo'lgan qarorlar qabul qiladi. Rahbar esa ijtimoiy tashkilot hisoblangan guruhlarda rasmiy munosabatlarni muvofiqlashtiradi va makro muhitning elementi hisoblanadi. Rahbar holatining barqarorligi ko'proq bo'lib, u ma'lum bir tizimda bir necha marta ko'proq vakolatlarga, qaror qabul qilish, buyruq berish, topshiriqlar berish, talab qilish huquqlariga ega. Qaror qabul qilish jarayoni birmuncha murakkabroq bo'lib, ko'pgina, turli xil vaziyatlarni qamrab oladi va bu vaziyatlar faqatgina bitta guruhga tegishli bo'lmaydi. Rahbar ma'lum bir kengroq ijtimoiy tizimning kichik bir guruhida faoliyat ko'rsatsada, uning harakat doirasi keng hisoblanadi. Ayrim mutaxassislarning fikriga ko'ra, liderlik jamoa faoliyatining samaradorligini oshirishda rahbarlik tushunchasini to'ldiradi.

Tadqiqotchi A.Nosirov rahbarlik menejmentida kompetentsiyani muhimligini ta'kidlab o'z fikrlarini bildiring boshqarishda qo'yidagi qobiliyat kompetentsiyalari:

1. Standart kompetensiya ushbu ya'ni faoliyatga oid innovatsion vazifalarni belgilab olishi qobiliyatidir;

2. Asosiy kompetensiya – ushbu faoliyatga oid innovatsion vazifalarni belgilash olish qobiliyati; 3. Yetarli kompetensiya kasb faoliyatining yangi turlarini yarata olish qobiliyati; 4. Kasbiy kompetensiya – pedagogika va

psixologiyaga oid bilimlarga ega bo'lish, o'z ustida ishlash o'quvchilarda motivatsiyani shakllantirishdan iborat, deb ta'kidlaydi[7, 2]. Tadqiqotchi Temurov D - ta'lim muassasasi boshqaruviga oid bilimlarni o'zlashtirishni amaliy faoliyatiga qo'llash bo'yicha qo'yidagi tamoyillarni tavsiya qiladi: 1. Ong va faoliyat birligi. Ushbu tamoyil rahbarning ta'lim muassasasi boshqaruviga oid bilimlarni o'zlashtirishni va amaliy faoliyatda qo'llashi. 2. Ta'lim muassasasini boshqarishning ilmiy va g'oyaviyligi. Mazkur tamoyil boshqaruvga yuksak g'oyaviylik hamda ilmiy asoslangan quyidagi muvofiq boshqariladi.

3. Ta'lim muassasalarida boshqaruvning izchil va uzviylik .Ushbu tamoyil rahbarlar samaradorligining demokratik harakatda kasb kasb etishini anglatadi .

4. Ta'lim muassasasida rahbar boshqaruvning gumanitar xususiyatlarga ega ekanligi. Mazkur tamoyil ijtimoiy faoliyat negizida umum-jamiyat manfaatlari bilan shaxsiy manfaatlar ifodalaydi.

5. Ta'lim muassasalarini boshqarishga har tomonlama (kompleks) tizimli yondashuv. Ushbu tamoyil o'ziga ta'lim muassasa xodimlari bir ijtimoiy faoliyat birlashtiradi.

6. Ta'lim muassasalarini boshqarishning muayan aniq maqsadga yo'naltirilganligi. Mazkur tamoyil ta'lim muassasasining ijtimoiy harakatdagi faoliyati yo'nalishlaridan kelib chiqqan holda harakatlarning tashkil etishi bilan izohlanadi[8, 95-96].

Demak, “boshqarish” so'zi bugun modernizatsiya qilinib “menejmenti” so'zi bilan boyitildi. Bugungi kunda prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning maktab ta'limiga bergan e'tiborlari va ya'ni 2023-yilni “Inson qadri va sifatli ta'lim yili deb, nomlaganlari barcha umumta'lim maktablari o'qituvchilari va pedagogik rahbarlarga katta ilhom berdi va ta'lim sifatini oshirish maqsadida fidoyilik bilan mehnat qilishiga da'vat etdi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR. “Menejment qoidalariga rioya qilib ishlayotgan maktab rahbarlari bugungi ta'lim sohasidagi islohotlarni his etib, boshqarishni zamonaviy kompetentlik qoidalari asosida ishni tashkil etib kuchli instruktiv yetakchilik, aniq belgilangan maqsad, o'qituvchilardan kutilayotgan ijodiy natijalar, o'qib-o'rganish, o'rgatish uchun zaruriy muhit, o'quvchilar va sinfni doimiy kuzatish, oila, maktab, mahalla hamkorlik aloqalarini mustahkamlaydilar. Yangi ilmiy izlanishlar obod mahalla, obod mahalla, obod uy va namunaviy oila tashabbusi asosida rahbarlik ishlarini tashkil etishni talab qiladi. “Boshqaruv madaniyati – bu ma'muriy ijtimoiy va rahbarning psixologik jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirishdagi professional va ishchanlik sifatli sintezidir.

“Rahbar” degan nomga ega bo'lgan har bir shaxs o'z tashqi qiyofasi, madaniyat kiyinishi, talabchanligi, bilimi, tashkilotchiligi bilan atrofdagilarga hamisha ibrat namuna bo'lmog'i lozim. Biz yuqorida ta'kidlangan mulohazalardan kelib chiqib, bugungi maktabgacha va maktab ta'limida

sohasida faoliyat olib borayotgan rahbarning kompetentligi yo‘nalishidagi ba’zi kamchiliklari haqida quyidagi holatlarni tahlil qilindi:

- maktablarda boshqaruv ishlarini talab darajada emasligi;
- fidoyilik, ijodkorlik, tashkilotchilik, kreativlikning yetishmasligi;
- huquqiy madaniyat va savodxonlikning pastligi;
- adolatlilik, halollik va insofilikning yetishmasligi;
- ish jarayonida mahalliylik va urug‘ aymoqchilikning ustuvorligi;
- metodik birlashmalarga e’tibor bermaslik, tashabbuskorlik va tadbirkorlikning yo‘qligi;
- maktablarda jamoa ishlarini noto‘g‘ri taqsimlash va nazoratning pastligi;
- kasbiy va ilmiy tajribaga ega emaslik[3, 83].

Yuqoridagi mulohazalarni o‘qib o‘rganib, bugungi ta’lim- tarbiya sohasidagi qabul qilayotgan qarorlar asosida bugungi ta’lim jarayoniga menejerlik qilaman degan har bir iqtidorli shaxs o‘zining kasbiy kompetentligiga tayanib, rahbarlik ishlarini tashkil qilishi lozim. Umuman olganda, ta’lim muassasalaridagi muvoffaqiyatlar rahbarning ijrochilar mexnatiga bo‘lgan munosabatlaridan qanchalik manfaatdorliklarni anglata bilish. Qobiliyatiga sezilarli darajada bog‘liqdir.

Zamonaviy menejerning muhim boshqaruv maqsadi o‘z xodimlarini axloqiy hamda yuksak darajaga ko‘tarishi ularni ma’naviy jihatdan sog‘lom jamoaga aylantirishdan iboratdir. Umuman olganda, ta’lim muassasasidagi muvaffaqiyatlar rahbarning ijrochilar bo‘lgan munosobatidan qanchalik manfaatdorligini anglata bilish qobiliyatiga bog‘liqdir.

G.Kunts va S.O.Dannelning aniqlashicha, “agar bo‘ysunuvchilar rahbarlar tomonidan o‘rnatilgan tartib qoidalar va ehtiyojlarga ko‘ra boshqarilsa, ular o‘z imkoniyatlarining taxminan 60 yoki 65% darajasida ishlashi mumkin, ya’ni o‘z ishida saqlanib qolish maqsadida, shunchaki o‘z majburiyatlarini qoniqarli darajada bajaradi, bo‘ysunuvchilarning imkoniyatlaridan to‘liq foydalanish uchun, rahbarlar liderlikni amalga oshirish bilan ularda tegishli mulohaza shakllantirishi zarur”. Rahbarlik - odamlarga maqsadli ta’sir o‘tkazishga qaratilgan, ularning faoliyatini muvofiqlashtirish bilan bog‘liq boshqaruvning tarkibiy qismidir. Saylab qo‘yilgan yoki tayinlangan rahbar qator funktsiyalarni bajaradi: jamoa faoliyati maqsadlarini aniqlaydi va shakllantiradi, shu faoliyatni rejalashtiradi, rag‘batlantirish vositalari va usullarini belgilaydi, uni nazorat qilishni amalga oshiradi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev 2019 yil 23 avgustdagi xalq ta’limi tizimi xodimlari bilan bo‘lgan telemuloqotda quyidagicha fikrlarni bildirganlar: “Hozirgi zamon o‘qituvchisining asosiy vazifalaridan biri – kasbiy kompetentligi va intellektual salohiyatining yuqoriligi, sadoqatligi, g‘oyaviy e’tiqodligi va o‘z kasbini sevishidir. Bu fazilatlar pedagoglarni boshqa kasb egalaridan ajratib turadi”.

Bugungi talaba-yoshlarda kreativlikni shakllantirish uchun bugungi pedagog namunaviy intellektga ega bo'lishi, zamonaviy ta'lim-tarbiya qonuniyatlarini mukammal bilishi va shu asosda o'z kasbi bilan bog'liq ijodkorlik qilish qobiliyatiga ega bo'lishi lozim.

Bugungi professor-o'qituvchi o'z shogirdlariga Vatanga sadoqat, mehroqibatlik, mas'uliyatlik, tolerantlik, huquqiy maslahat, innovatsion fikrlash, mehnatsevarlik kabi insoniy fazilatlarni shakllantirishi bilan bir qatorda mantiqiy fikrlashga odatlantirish va ijod qilishni o'rgatishi kerak bo'ladi. Bo'lajak pedagoglarga kreativlik bo'yicha ijodiy faoliyat turlarini shakllantirish quyidagicha bo'ladi.

Kreativlik quyidagi faoliyatni qamrab oladi:

- Akseologik yondashuv;
- Akmeologik yondashuv;
- Kreativ yondashuv; - Refleksiv yondashuv.

O'qituvchining kompetensiyasini quyidagicha izohlash mumkin:

- Pedagog faoliyatining maqsadi va mazmuni;
- Shaxsiy va kasbiy sifatlar;
- Pedagogik qobiliyat, metod va texnologiyalar;
- Kasbiy motivatsiya.

O'qituvchi mehnat faoliyati davomida ta'lim vazifalarini amalga oshirishda hayot davomida ahamiyatga ega bo'lgan kompetensiya zarur bo'ladi, Ularga quyidagilar kiradi:

- Kommunikativ kompetensiya;
- Innovatsion kompetensiya;
- Muammolarni hal eta olish;
- O'z-o'zini rivojlantiruvchi muhitni yaralish.

Kommunikativ kompetensiya -o'qituvchidan to'laqonli muloqotchanlikni talab etadi. Har qanday vaziyatda ta'lim oluvchi va jamoa a'zolari bilan ijobiy munosabatda bo'lishni taqozo etadi. Informatsion kompetensiya - o'qituvchi o'z fani va unga bog'liq holda bo'lgan barcha yangiliklardan boxabar bo'lishi zarur. Shuning uchun ham pedagog axborot va kompyuter texnologiyalaridan foydalana olish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

Pedagogik takt va pedagogik etika» mavzusi bo'yicha talabalarga nazariy materiallar beriladi, seminar mashg'ulotlarini bajarishlari uchun uslubiy maslahatlar beriladi. Talabalar o'z ustilarida muntazam ishlab, berilgan seminar mavzusi topshiriqlarini turli axborot vositalaridan foydalanib bajarish hamda ularni amaliy faoliyatda qo'llay olishlari darajasiga yetishgan, ya'ni pedagogik kompetentliklar shakllanishi kerak.

"O'qituvchi faoliyatida muomala madaniyati va psixologiyasi hamda pedagogik takt va pedagogik etika" mavzusini yoritishda o'qituvchi faoliyatida muomala madaniyatining o'ziga xos turlari, muloqotni tashkil etishda umuminsoniy qadriyatlarning ustuvorligi, pedagogik muloqotning o'ziga xos xususiyatlari va funksiyalari, pedagogik etikaning mohiyati va xususiyatlari

hamda o'qituvchi etikasida dilkashlik va pedagogik takt bo'yicha bilimlar beradi. Bu bilimlar amaliy va seminar mashg'ulotlari jarayonida mustahkamlanib boriladi. Mavzu yakunida talabaning bilimi testlar yoki boshqa topshiriqlar orqali tekshiriladi. Har bir modul bo'yicha mavzular shu tarzda talabalarga yetkazilib, ularda shu fan bo'yicha bilim va ko'nikmalari shakllantirib, bo'lajak o'qituvchi xislatlari tarbiyalanadi, pedagogik kompetentligi shakllantirib boradi[5].

Shu munosabat bilan bugungi kunda pedagogik boshqaruvda qatnashuvchilarga ya'ni o'qituvchi shaxsiga quyidagi talablar qo'yiladi:

- o'z fanini chuqur bilishi va uning metodikasini yetarli darajada o'zlashtirish;

- keng ilmiy dunyoqarashli va teran e'tiqod sohibi bo'lishi;
- ijtimoiy ehtiyoj va axloqiy zaruriyatni chuqur tushunishi;
- ijtimoiy va fuqarolik burchini chuqur anglashi;
- ijtimoiy-siyosiy faol bo'lishi;
- o'z kasbi va bolalarni sevishi;
- ruhiy pedagogik ziyrak bo'lishi va yangilikka intilishi;
- o'z xalqi tarixi, milliy qadriyatlari va urf-odatlarini chuqur o'rganishi va ularni targ'ibot qilishi;

- pedagogik kuzatuvchanlik, tashkilotchilik, talabchanlik, qat'iylik, vazminlik, haqqoniylik, o'zini tuta bilish kabi xislatlar sohibi bo'lishi;
- o'z kasbiga to'la layoqatli va pedagogik takt (odob) egasi bo'lmog'i lozim[5].

Xulosa qilib aytganda, ta'lim tizimida faoliyat ko'rsatayotgan har bir pedagogo'qituvchi o'zining butun bilim va tajribasini ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirishga yo'naltirishi bugungi kunning muhim dolzarb masalasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: "O'zbekiston", 2017. – 488 b.
2. Kenjaboyev A, Kenjaboyeva D. Pedagogik deontologiya va kompetentlik. Termiz 2022 yil. 100 bet.
3. Kenjaboyev A.E. Pedagogik rahbarning kasbiy kompetentligi va pedagogik mahorati. Zamonaviy ta'lim jur. 2020 № 10. 83 bet.
4. Kenjaboyev A.E. "Zamonaviy o'qituvchining kasbiy kompetentligi va kreativligi – bugungi kun talabidir". Xalq ta'limi jurnali 2020 yil № 5.9-11 bet.
5. M.Ochilov. "Muallim qalb me'mori" Toshkent "O'qituvchi" 2001 yil.
6. Musurmanova O. "Pedagogik texnologiyalar - ta'lim samaradorligi omili". T.: Yoshlar nashriyot uyi. 2020 yil 56 bet.
7. Nosirov A. Rahbarning kasbiy kompetentligi va boshqaruv madaniyat ta'lim menejmenti jurnali. 2013 yil №6, 2 bet.
8. Temirov D. Ta'lim muassalarini boshqarishda pedagogik tamoyillar uzviyligi. Ta'lim menejmenti jur 2013 yil №6. 95-96 betlar.

9. Hamrayeva, O. F. Q. (2023). OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARINI KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING AYRIM JIHATLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(1), 537-544.

10. Hamrayeva, Oynisa Farxod Qizi (2023). OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARINI KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING AYRIM JIHATLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3 (1), 537-544.

11. Mamaraimova, Z. S. (2021). KO'P TILLILIK MUHITIDA OILAVIY TARBIYA MUNOSABATLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIYNAZARIY ASOSLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(9), 657-665.

12. Sh, M. Z. The social role of folk traditions and rituals multinational people. *Pedagogical education and science*.–2019.

13. Shafoatovna, M. Z. (2021). Scientific and Theoretical Basis of Factors for Improving Family Education in a Multilingual Environment. *World Bulletin of Management and Law*, 1(1), 15-16.

14. Shafoatovna, M. Z. Factors That Improve Family Education in a Multilingual Environment. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, 55-57.

Inson organizmida suyuqliklarning qovushqoqligi**Obidov Boburjon Muxiddin o'g'li**

Qo'qon Universiteti Andijon filiali Stomatologiya fakulteti talabasi

Annotatsiya. Inson organizmida suyuqliklarning qovushqoqligi fiziologik jarayonlarning barqarorligi va organizmning normal faoliyatini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Qon, limfa va hujayralararo suyuqliklarning qovushqoqlik darajasi gaz almashinuvi, oziq moddalarning tashilishi, issiqlik almashinuvi hamda gemodinamik jarayonlarni boshqarishda asosiy ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Qovushqoqlikning o'zgarishi turli patologik holatlarning — yurak-qon tomir kasalliklari, qandli diabet, yallig'lanish jarayonlari va suvsizlanish kabi kasalliklarning rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu maqolada suyuqliklarning reologik xususiyatlari, ularni baholash usullari, xalqaro ilmiy tadqiqotlar hamda klinik amaliyotdagi qo'llanishi tahlil qilingan. Shuningdek, qovushqoqlikni nazorat qilish orqali kasalliklarning oldini olish va davolashning samarali yo'llari ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: suyuqliklarning qovushqoqligi, qon reologiyasi, gemodinamika, limfa oqimi, hujayralararo suyuqlik, fiziologik jarayonlar, yurak-qon tomir tizimi.

KIRISH. Biologik suyuqliklarda qovushqoqlikning ahamiyatini aniqlash va uning tibbiyotda o'rni haqida ma'lumotlar.

Tadqiqot mazmuni : Juda kichik miqdordagi kuchlar ta'sirida o'z shaklini o'zgartiruvchi fizik jismlar suyuqliklar deb ataladi. Ular qattiq jismlardan o'z zarrachalarining juda harakatchanligi bilan ajralib turadi va oquvchanlik xususiyatiga ega bo'ladi. Shuning uchun ular qaysi idishga quyilsa, o'shaning shaklini oladi. Gidravlikada suyuqliklar ikki guruhga: tomchilanuvchi suyuqliklarga va gazsimon suyuqliklarga ajraladi. Suyuqlik deganda tomchilanuvchi suyuqlikni tushunishga odatlanilgan bo'lib, ular suv, spirt, neft, simob, turli moylar va tabiatda hamda texnikada ushrab turuvchi boshqa har xil suyuqliklardir.

Tomchilanuvchi suyuqliklar bir qancha xususiyatlarga ega:

- hajmi bosim ta'sirida juda kam o'zgaradi va siqilishga qarshiligi juda katta;
- harorat o'zgarishi bilan hajmi oz miqdorda o'zgaradi;
- cho'zuvchi kuchlarga deyarli qarshilik ko'rsatmaydi;
- sirtida molekulalararo o'zaro qovushqoqlik kuchi yuzaga keladi va u sirt taranglik kuchini vujudga keltiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD.

Inson organizmida suyuqliklarning qovushqoqligi fiziologiya va tibbiyotda muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu masala asosan **gemoreologiya**, **bioreologiya** va **fiziologik suyuqliklar fizikasi** fanlarida keng o'rganilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, qon, limfa,

hujayralararo va hujayra ichidagi suyuqliklarning qovushqoqligi organizmda moddalar almashinuvining samaradorligini, gaz va oziq moddalarning tashilishini, issiqlik almashinuvini va organizmning umumiy gomeostazini belgilaydi.

Qon qovushqoqligi bo'yicha tadqiqotlar

G. B. Thurston (1979) va A. L. Copley (1980) kabi olimlarning ishlari qon reologiyasining asoslarini yaratib berdi. Ularning ta'kidlashicha, qonni oddiy Nyuton suyuqligi sifatida emas, balki nenyuton suyuqlik sifatida o'rganish kerak. Qonning qovushqoqligi eritrotsitlarning deformatsiyalanish qobiliyati, ularning agregatsiyasi, plazmadagi oqsillar konsentratsiyasi bilan chambarchas bog'liq.

O'zbekistonlik olimlardan **A. Qodirov (2015)** va **M. Abdullayev (2018)** ishlarida qon qovushqoqligining yurak-qon tomir kasalliklari bilan aloqasi, xususan gipertenziya va aterosklerozda qovushqoqlikning ortishi aniqlangan.

Limfa va boshqa suyuqliklar

Limfa tizimi bo'yicha olib borilgan izlanishlarda (Levick & Michel, 2010) limfa oqimining qovushqoqligi immun jarayonlarga, to'qimalarda suyuqlik almashinuviga va shishlarning rivojlanishiga ta'sir etishi ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, hujayralararo suyuqlikning fizik-kimyoviy xossalari to'qimalarda oziqlanish va metabolik mahsulotlarni chiqarib tashlash mexanizmlarini boshqaradi (Guyton & Hall, 2020).

Patologik holatlarda qovushqoqlik

Adabiyotlarda qon va boshqa biologik suyuqliklarning qovushqoqligi o'zgarishi ko'plab kasalliklarning diagnostik belgisi sifatida ta'kidlanadi. Masalan, qandli diabetda glyukoza konsentratsiyasining ortishi qon plazmasining qovushqoqligini oshiradi (Cinar et al., 2014). Yallig'lanish jarayonlarida esa plazmadagi fibrinogen miqdori ko'payib, eritrotsitlarning agregatsiyasi kuchayadi, bu esa qovushqoqlikni oshiradi.

Zamonaviy yondashuvlar

So'nggi yillarda **nano-reologik tadqiqotlar** keng rivojlanmoqda. Masalan, L. Popel va P. Johnson (2005) mikrotsirkulyatsiya darajasida qonning oqim xususiyatlarini matematik modellashtirgan. Shuningdek, zamonaviy viskozimetrik uskunalar yordamida qon va limfa suyuqliklarining qovushqoqligi real vaqtda baholanmoqda.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, inson organizmidagi suyuqliklarning qovushqoqligi nafaqat fiziologik jarayonlar, balki ko'plab kasalliklarning rivojlanish mexanizmlarini tushunishda ham asosiy ko'rsatkichlardan biridir. Qovushqoqlikni o'rganish — tashxis qo'yish, kasalliklarni prognozlash va samarali davolash strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

NATIJALAR VA TAHLILLAR

Ichki ishqalanish — qovushqoqlik oquvchan jismlar(suyuqlik va gazlar)ning asosiy xususiyatlaridan biri bo'lib, moddani tashkil etgan bir

guruh zarralarning boshqalariga nisbatan ko'chishiga qarshilik ko'rsatishidir. Natijada, bu ko'chishga sarflangan makroskopik ish, issqlik ko'rinishida sarflanadi. Qattiq jismlar (shisha, metallar, yarimo'tkazgichlar, dielektriklar, ferromagnetiklar) ham ichki ishqalanish xossasiga ega bo'lishi mumkin. Lekin qattiq jismlardagi ichki ishqalanish hodisasini elastiklik nazariyasi bo'limida alohida ko'rib chiqiladi.

Suyuqlik yoki gazning tabiatiga bog'liq bo'lgan proporsionallik koeffitsiyentini dinamik qovushoqlik koeffitsiyenti deb ataladi. Bu qonuniyat 1687-yilda Isaak Nyuton tomonidan taklif etilgan va shuning uchun Nyutonning qovushoqlik qonuni deb ataladi. Ushbu qonun XIX asrda Kulonning burilma tarozida o'tkazgan tajribalarida hamda Xagen va Puazeylning kapillyarlardagi suyuqlik harakatiga doir tajribalarida o'zining eksperimental isbotini topdi.

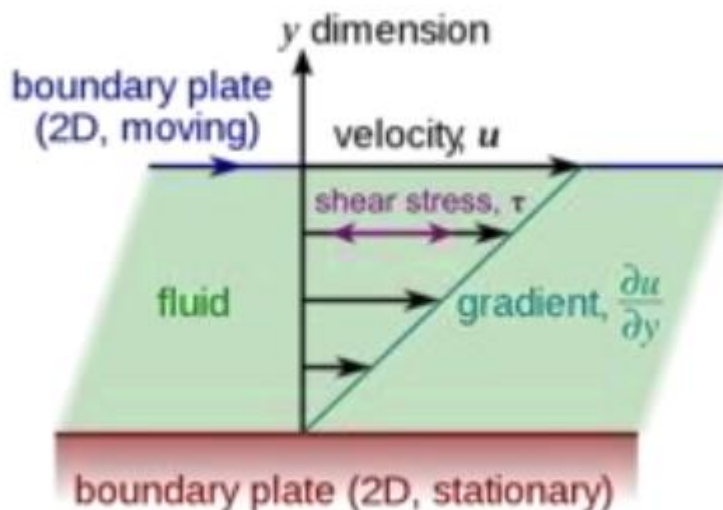
Suyuqliklardagi ichki ishqalanishning quruq ishqalanishdan asosiy farqi shundaki, juda kichik miqdordagi tashqi kuch hamda ichki ishqalanish hisobiga jismlar oson harakatga keladi. Boshqacha aytganda ichki ishqalanish uchun tinchlikdagi ishqalanish tushunchasi mavjud emas. Shuningdek, faqatgina ichki ishqalanish hisobiga yuzaga kelgan harakat hech qachon to'xtamaydi. Ya'ni ushbu harakat cheksiz sekinlashishi mumkin, lekin to'xtamaydi.

Qattiq jismlardagi deformatsiyadan farqli ravishda, suyuqliklar deformatsiyasi uchun qovushoqlik kuchlanishi tushunchasi kiritiladi. Bunda suyuqlik qatlamlari siljishi natijasida hosil bo'lgan kuchlanish, u qancha masofaga siljiganiga bog'liq emas. U faqatgina siljish qanchalik tez ro'y berishiga bog'liq.

Real suyuqlik oqqarvda uning ayrim qatlamlari bir-biriga shu qatlamlarga urinma ko'rinishda yo'nalgan kuchlar bilan o'zaro ta'sirlashadi. Bu hodisaga ichki ishqalanish yoki qovushoqlik deyiladi.

Qovushoq suyuqlikning ikkita qattiq plastinka orasidan oqishini ko'rib o'tamiz (2.1-rasm), ulardan pastkisi qo'zg'almas bo'lib, yuqorigisi tezlik bilan harakatlanadi. Suyuqlikni shartli ravishda bir nechal, 2,3 va hokazo qatlamlardan iborat, deb tasavur qila'miz. Tubiga “yopishgan” qatlam harakatsiz. Tubidan (pastki plastinkadan) uzoqlashgan sari suyuqlik qatlamlari katta tezlikka ega bo'lib boradi yuqorigi plastinkaga yopishgan qatlam yaqinidagi tezlik eng katta bo'ladi. Ichki ishqalanish koeffitsiyenti — suyuqlikning ana shu xossasini xarakterlaydi. Uni ko'z oldimizga keltirish uchun Kuettning yassi oqimidan foydalanamiz (1-rasm).

1-rasm.

Kuett oqimida suyuqlik ikkita cheksiz yassi plastinkalar orasida harakatlanadi. Bu plastinkalardan biri harakatsiz, ikkinchisi esa doimiy tezlik bilan harakatlanadi. Agar ushbu plastinkaning tezligi yetarlicha kichik bo'lsa (turbulentlik hosil bo'lishining oldini olish uchun), suyuqlikning statsionar holatdagi zarralari unga parallel yo'nalishda harakatlanadi. Ularning tezligi esa 0 dan gacha o'zgaradi. Har bir suyuqlik qatlami o'zidan pastroqda turgan qatlamdan tezroq harakatlanadi va ular orasidagi ishqalanish, ularning nisbiy harakatiga qarshi yo'nalgan kuchni hosil qiladi. Xususan, suyuqlik yuqordagi plastinkaga, uning harakat yo'nalishiga qarama-qarshi yo'nalgan, pastki plastinkaga esa xuddi shunday qiymatdagi kuch bilan ta'sir qiladi. Shu sababli yuqori plastinka doimiy tezlikda harakatlanishi uchun qo'shimcha tashqi kuch talab etiladi.

Hajmiy qovushoqlik yoki ikkilamchi qovushoqlik harakat yo'nalishida impulsning uzatilishi natijasida yuzaga keladi. Suyuqlikning siqiluvchanligini va (yoki) qovushoqlik koeffitsiyentining bir jinsli emasligini hisobga olgandagina yuzaga keladi.

Agar dinamik (va kinematik) qovushoqlik sof siljish deformatsiyasini xarakterlasa, ikkilamchi qovushoqlik hajmiy siqilish deformatsiyasini xarakterlaydi. Hajmiy qovushoqlik tovush va zarb to'lqinining so'nishida muhim rol o'ynaydi va tajribalarda, asosan, to'lqinlarning so'nishini o'lchash orqali aniqlanadi. Kompleks ko'rinishda esa hajmiy qovushoqlik deb ataladi. Stoks nazariyasiga ko'ra, hajmiy qovushoqlik nolga teng bo'ladi. Umuman olganda, ikkilamchi qovushoqlik juda kam o'rganilgan parametr. Masalan, suv uchun temperatura va 1 atm. bosimda uning qiymati 3,09 santipuaazga yoki S ga teng. Tabiatda va kundalik turmushda ishlatiladigan deyarli hamma suyuqliklar Nyuton qonuniga bo'ysunadi. Boshqacha aytganda, atrofimizdagi deyarli barcha suyuqliklar Nyuton suyuqliklaridir.

Nyuton suyuqliklari bo'lmagan suyuqliklar, asosan, sanoat ishlab chiqarishida yoki texnikada ishlatiladi. Ularni qovushoqlik koeffitsiyentining

deformatsiya tezligiga bog'liqligiga qarab psevdoplastiklar va dilatant suyuqliklar turlariga ajratiladi. Agar qovushoqlik koeffitsiyenti vaqt o'tishi bilan o'zgarsa, bunday suyuqlik tiksotrop suyuqlik deb ataladi.

Temperatura ortganda ko'p suyuqliklarda qovushoqlik kamayadi. Bu har bir molekulaning kinetik energiyasi, molekulalar orasidagi o'zaro ta'sir potensial energiyasidan tezroq ortishi bilan tushuntiriladi. Shuning uchun ham barcha moylarni sovitishga harakat qilinadi. Aks holda ular juda oquvchan bo'lib qolishi va turli xavflarni yuzaga keltirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Thurston G. B. Rheological properties of human blood // Biorheology. – 1979. – Vol. 16. – P. 149–162.
2. Copley A. L. Hemorheology in clinical medicine. – New York: Pergamon Press, 1980. – 365 p.
3. Popel A. S., Johnson P. C. Microcirculation and hemorheology // Annual Review of Fluid Mechanics. – 2005. – Vol. 37. – P. 43–69.
4. Guyton A. C., Hall J. E. Textbook of Medical Physiology. – 13th ed. – Philadelphia: Elsevier, 2020. – 1152 p.
5. Levick J. R., Michel C. C. Microvascular fluid exchange and the revised Starling principle // Cardiovascular Research. – 2010. – Vol. 87. – P. 198–210.
6. Baskurt O. K., Meiselman H. J. Blood rheology and hemodynamics // Seminars in Thrombosis and Hemostasis. – 2003. – Vol. 29(5). – P. 435–450.

TARIXIY OB'EKTLAR AHAMIYATI

Yuldasheva To'tixon Yakubovna

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalari instituti
"Qishloq xo'jaligi huquqi va agroturizm kafedrası"assistenti

Otaboyev Raxmatjon Rashid o'g'li,

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti, Agrobiznes va raqamli iqtisodiyot fakulteti, yurisprudensiya yo'nalishi 2-bosqich 108-guruh talabasi

Annotatsiya: ushbu maqolani O'zbekiston respublikasining butun dunyo tomonidan go'zallik timsoli sifatida tan olingan va yildan yilga turistlar oqimi kuchayotgan o'zining buyuk tarixi, madaniyati, urf-odatlariga ega bo'lgan qadamjolarimiz, tarixiy maskanlarimizning ahamiyati haqida ma'lumotlar jamlangan.

Аннотация: В данной статье собрана информация о значении наших святых мест и исторических достопримечательностей, обладающих великой историей, культурой и традициями, которые признаны символом красоты во всём мире и с каждым годом привлекают всё больше туристов.

Annotation: This article contains information about the importance of our sacred sites and historical places, which possess great history, culture, and traditions, and are recognized worldwide as a symbol of beauty, attracting more and more tourists each year.

Kalit so'zlar: Tarix, yurt, qadriyat, YUNESKO, xartiya, konstruktsiya, mustamlaka, sivilizatsiya, me'mor, kommunikatsiya.

Ключевые слова: история, родина, ценность, юнеско, хартия, конструкция, колония, цивилизация, архитектор, коммуникация

Key words: history, homeland, value, unesco, charter, construction, colony, civilization, architect, communication

Kirish. Bilamizki yurtimizda ko'plab ko'rishga arziydigan o'z tarixi, qudrati, salobatli ko'rinishi bilan butun jahonni lol qoldira oladigan ko'pgina qadamjolar, ob'ektlarning borligi O'zbek xalqining yutug'i sifatida baholanadi. Qadimiy Xiva, Samarqand, Buxoro, Qo'qon va shu kabi ko'plab butun jahonda tan olingan go'zallik timsoli sifatida tan olingan joylarning ahamiyati, tarixi va bu joylarga berilayotgan e'tibor haqida gaplashib o'tamiz.

Tadqiqot uslublari. Ushbu maqolani yozishda konstitutsiyamiz chuqur o'rganildi. Mavzu doirasida adabiyotlar tahlili hamda taqqoslash, statistika usullaridan keng foydalanilgan

Mamlakatning ildizlari hisoblanadigan madaniy qadriyatlarni, shu jumladan arxitektura yodgorliklarini tiklash va saqlashga juda katta ahamiyat berilmoqda.

Bunga misol tariqasida Samarqanddagi Imom al Buxoriy ziyoratgoxi, Registon maydoni, Sherdor maqbarasi, Toshkentdagi Ko'kaldosh madrasasi, Xazrati Imom masjidi, Buxorodagi Minorai kalon yodgorligi, Xivadagi Ichan kal'a, Shaxrisabzdagi Oqsaroy, Ko'kgumbaz yodgorliklari va shu kabi ko'plab tarixiy yodgorliklar, muqaddas qadamjolarini keltirishimiz mumkin.

Asosiy qism. Ma'lumki, mamlakatimiz hududida XX asr boshida 40 mingdan ziyod tarixiy obidalar mavjud bo'lib, turli sabablarga ko'ra 80% dan ko'pi buzilib ketgan. Xozirgi kunda mamlakatimizda 7570 madaniy ob'ektlar tarixiy yodgorlik va muqaddas qadamjolar davlat muxofazasiga olingan.

1964 yilda Italiyaning Venesiya shahrida YuNESKO tomonidan qabul qilingan Xartiyaga binoan arxitektura yodgorliklarini xozirgacha yetib kelgan holatida saqlab qolish qarori qabul qilingan. Xartiyada obidalar to'la ta'mirlanmasligi, saqlab qolish maqsadida qisman ta'mirlash va asosan konservatsiyalash usullarini qo'llash ko'zda tutilgan. Unda beton, metall, sementli qorishmalar kabi yodgorliklarda avval ishlatilmagan qurilish materiallari asossiz qo'llanilmasligi belgilangan.

Yodgorliklarning ko'pi asrlar davomida vaqti - vaqti bilan qisman yoki butunlay ta'mirlanib turilgan, ko'p hollarda yodgorliklar yoniga yangilari qurilib majmualar hosil qilingan. Tabiiyki, bir necha asr o'tgach, yonma - yon qurilgan obidalar arxitektura jixatidan kompozitsion uyg'unlik hosil qilsa ham, turli konstruktiv qurilish materiallari ishlatilishi sababli, ularning saqlanishiga putur yetkazilgan.

Mustamlakachilik davrida ko'p xollarda eski obidaning poydevor qismi bir necha tomondan ochilgan yoki bir qavatli bino ustiga ikkinchi bino yoki inshoot qurilgan. Mustamlakachilar o'z maqsadlari yo'lida imoratlar davriy ta'mirlanganda, materialshunoslik nuqtai nazaridan inshootda juda ko'p konstruktiv xatolarga yo'l qo'yishgan. Inshootni to'laligicha tiklash hususida ko'plab zamonaviy qurilish materiallari ishlatishgan. Obidalarini ta'mirlashda ishlatilgan sementli qorishmalar, betonlar, metall armatura va xovonlar, polimer yelimlar va buyumlar, qurilish gipsi, o'rama gidroizolyatsiya buyumlari, asbestosementlar, issiqlik izolyatsiyasi materiallari har doim ham o'z o'rnida mutanosib ishlatilmagan. Yeng achinarlisi biz uchun muqaddas va aziz bo'lgan obidalar boshqa nobop maqsadlarda foydalanilgan.

Aytish zarurki, obidalarining saqlanish darajasi turlicha bo'lib, ba'zilari batamom buzilib ketish arafasidadir.

Qadimda xozirgi zamonaviy mustaxkam qurilish materiallari va taraqqiy etgan texnika texnologiya mavjud bo'lmagan bo'lsada, ajdodlarimiz o'zlarining yuksak ilmiy salohiyatlari va zaxmatli mexnatlari natijasida barpo etilgan mustaxkam va ko'rkam bino- inshootlar tarixning qanchadan qancha zarbasiga uchrashiga qaramay bizgacha yetib kelgan.

Obidalarimizning qurilish materiallari xususida gap ochadigan bo'lsak, an'anaviy qurilish materiallari ishlab chiqarish o'ziga xos tarixga ega bo'lib, vaqt bo'yicha shartli ravishda shajaralarga bo'linadi. Eng qadimgi va juda keng

tarqalgan giltuproq asosidagi qurilish materiallari va buyumlari insoniyat tarixining ilk davridayoq ishlatilgan. Xom loydan tayyorlangan turli o'lchamdagi g'ishtlar, bloklar va monolit holda quyilgan yoki urilgan paxsalar miloddan avvalgi 5-4 – chi ming yilliklardan boshlab ishlatilgan. Giltuprokdan pishirilgan g'isht ishlab chiqarish tarixi 5-6 ming yilga tengdir. Bino va inshootlarni tabiiy tosh materiallari asosida qurish antik dunyo tarixi bilan bog'langan. Tabiiy toshlarni maydalab, pishirib ohak, ganch, gips va shu kabi mineral bog'lovchilar ishlab chiqarish texnologiyasi bir necha ming yil avval yaratilgan.

Qadimgi sivilizatsiyalar beshiklari hisoblangan Misr, Mesopotamiya, Xitoy, Rim, Hindiston, Markaziy Osiyo, xususan O'zbekiston hududida joylashgan tarixiy obidalar bunga yaqqol misoldir.

Shahrisabz, Samarqand, Buxoro, Xiva, Termiz, Toshkent kabi tarixiy shaharlarimiz qurilishiga nazar tashlasak, shox saroylari Madrasa va masjidlar, qal'a devorlari, suv inshootlari, kanalizatsiya tizimlari, xarbiy istexkomlar va x.k. tabiiy toshlardan, pishiq g'isht, oddiy va murakkab gidravlik qorishmalar asosida terilib barpo etilganini ko'ramiz.

Tarixiy shaharlarimizda sirlangan rangli bezak keramik plitalar X asrdan boshlab ishlatilgan. Koshinpazlar giltuproq asosida turli o'lchamdagi va shakldagi terrakotalar, koshinlar, rangli plitalar, muqarnaslar, burmalar va boshqa bezak buyumlarni ishlab chiqarganlar va binolarni bezashda ishlatganlar.

Bezak keramik buyumlar ishlab chiqarishda Samarqand, Buxoro, Toshkent, Xiva, Shahrisabz maktablari o'ziga xos uslubga ega bo'lgan.

Tarixiy shaharlarimiz Shahrisabz, Xiva, Buxoro, Samarqand, Termiz, Toshkent kabi qadimgi shaharlarda madaniy yodgorliklar qo'rilishida mahalliy tabiiy toshlar an'anaviy usullarda ishlov berilib ishlatilgan. Ushbu shaharlar bino va inshootlari, injenerlik kommunikatsiyalari qurilishida ishlatilgan tabiiy toshlar namunalari tadqiq etilganda, ularning xususiyatlari o'zgarmaganini ko'ramiz.

BMT YuNESKO bo'limi umuminsoniy qadriyatlar ro'yxatiga kiritgan va 2002 yilda 2700 yilligi nishonlangan Shahrisabz shahri (qadimgi Kesh) arxitektura yodgorliklarining poydevorlari, qabr toshlari, mastabalar ushbu xudud tabiiy tosh materiallari asosida qurilgan. Misol tariqasida Dor-us-Saodat majmuasi xovlisida 700 yil avval qumtoshlardan qurilgan yer osti Amur Temur mastabasini keltirish mumkin.

1404 yilda Ispaniya qirolining elchisi Ryui Ganzoles de Klavixo Kesh (Shahrisabz)ga kelib, Amir Temurning Oq saroyi bilan tanishgan. U qirolga yozgan o'z xatida Oq saroy markazida hovuz borligini aytib o'tadi. Ma'lumki, Oqsaroy Amir Temur davridagi eng ajoyib me'morchilik san'atining namunasi bo'lib, u eng qimmat materiallardan qurilgan edi.

O'sha paytlarda xam ota-bobolarimiz barpo etgan imoratlar dunyo etibori va xayratiga sabab bo'lgan.

Bugungi kunda mamlakatimizda yetti mingdan ziyod yodgorlik, shu jumladan 2500 ta me'moriy obida, 2700 tadan ortiq monumental san'at asari davlat muhofazasiga olingan. 1991-yilda Xivadagi Ichonqal'a qo'riqxonasi, 1993-yildan Boxoro shahri markazidagi, 2000-yildan Shahrisabz shahri markazidagi yodgorliklar Yuneskonning "Umumjahon madaniy merosi" ro'yxatiga kiritildi. Mustaqillik yillarida qayta tiklangan muqaddas qadamjolardan biri bo'lgan Oqmasjif Navoiy viloyati Xatirchi tumanida joylashgan. Bu masjidni ulug' zotlardan biri Sayyid ota bunyod etganlar. Qariyalarning aytishicha Oqmasjid istiqlol davrida xalqimizning muqaddas ziyoratgohiga aylanib, yaxshilik va ezgulikka, tinchlik va osoyishtalikka, o'zaro ahil va hamjihat bo'lishga xizmat qilmoqda.

Xulosa qilib aytadigan bōlsak asrlar oldin qurilgan va ota bobolarimiz istiqomat qilgan mustahkam binolarimiz haligacha ōz salobatini, ahamiyatini, gōzalligini yōqotmasdan aksincha davlatimiz tomonidan qaratilayotgan e'tibor tufayli hali hanuz butun jahon olimlarini umuman insoniyatni qiziqitirmay qolmaydi. Shunday qudratli, mard, jasur bobolarimiz barpo etgan butun dunyoni lol qoldira oladogan go'zallikka ega bōlgan qadamjolarimiz, obektlarimizni asrab avaylash bizning faxrimiz va burchimiz hisoblanadi. Bu burchimiz kanstitutsiyamizning XI bobida ham alhida belgilab o'tilgan

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiya (Yangi tahrirdagi 30.04.2023)
2. <https://sudex.uz/?p=6488>
3. https://uztarix.narod.ru/tarixiy_obidalar.html
4. https://uz.wikipedia.org/wiki/Muqaddas_joylar
5. <https://yuz.uz/uz/news/tarixiy-obidalar--manaviyatimiz-kozgusi>

ONA VATANIMIZ TARIXI

Otaboyev Raxmatjon Rashid o'g'li,

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti, Agrobiznes va raqamli iqtisodiyot fakulteti, yurisprudensiya ta'lim yo'nalishi 2-bosqich 108-guruh talabasi

Muxtoraliyev Samandar Sunnat o'g'li

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti, Agrobiznes va raqamli iqtisodiyot fakulteti, yurisprudensiya ta'lim yo'nalishi 2-bosqich 108-guruh talabasi

Sharipov Avazbek Sherali o'g'li

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti, Agrobiznes va raqamli iqtisodiyot fakulteti, yurisprudensiya ta'lim yo'nalishi 2-bosqich 110-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi davlatining tarixiyligi, ahamiyati, davlatimizning dunyo tarixida tutgan o'rnini haqida qiziqarli ma'lumotlar jamlangan

Аннотация: В данной статье собрана интересная информация об исторической значимости Республики Узбекистан, её важности и о роли нашего государства в мировой истории.

Annotation: This article contains interesting information about the historical significance of the Republic of Uzbekistan, its importance, and the role our state has played in world history.

Kalit so'zlar: davlat, tarix, mustaqillik, imperiya, suverenitet, tashkilot, ittifoq, konstitutsiya, deklaratsiya, hokimiyat, iqtisodiyot, burch.

Ключевые слова: государство, история, независимость, империя, суверенитет, организация, союз, конституция, декларация, власть, экономика, долг.

Keywords: state, history, independence, empire, sovereignty, organization, union, constitution, declaration, authority, economy, duty.

Kirish. O'zbekistonning tarixi, rivojlanishi, taraqqiy etishi o'ziga xos ahamiyatga ega. Uni tahlil etish, o'rganish juda muhim. O'zbekiston davlatining rivojlanish tarixi uzun va boy bo'lib bir necha ming yillik davrni o'z ichiga oladi. Qadimiy davrda O'zbekiston hududi turli xalqlarni vataniga aylangan, mavjud arxeologik topilmalar, Samarqand va Buxoro viloyatlarida miloddan avvalgi uchinchi ming yillikdan boshlab odamlar yashaganini ko'rsatadi. Shuningdek Sog'diyona va Baktريا kabi qadimiy davlatlarda tarixiy madaniyatlar almashishi Sharq va G'arb mamlakatlari o'rtasida savdo va madaniyat kurtak yozib rivojlanishida katta rol o'ynagan.

Tadqiqot uslublari. Ushbu maqolani yozishda konstitutsiyamiz chuqur o'rganildi. Mavzu doirasida adabiyotlar tahlili hamda taqqoslash, statistika usullaridan keng foydalanilgan.

Ilmiy ishning natijasi. Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi davlatining tarixiyliigi, ahamiyati, davlatimizning dunyo tarixida tutgan o‘rni ko‘rsatib berilgani bilan ahamiyatlidir. Maqola orqali shunday muhim ma’lumotga ega bo‘ladi.

Asosiy qism. Vatanimiz hududlari qadimda mavjud bo‘lgan davlatlar tarixiy madaniyatlar almashishi Sharq va G‘arb mamlakatlari o‘rtasida savdo va madaniyat markazi bo‘lgan. Ahamoniylar imperiyasi (mil.avv VI-IV asrlar), keyinchalik Yunon-Baqtriya davlatlari (mil.avv III-II asrlar) va Parfiya (mil.avv II va milodiy III asr) kabi davlatlar O‘zbekiston hududida mavjud bo‘lgan. Yurtimizga VII asrda arablar tomonidan islom dinning kiritilishi O‘zbekiston hududida tarixiy va madaniy rivojlanishning yangi bosqichning boshlanishiga sababchi bo‘ldi. Bu davrda Samarqand, Buxoro, Termiz kabi shaxarlarda Islom ilm-fani markazlari paydo bo‘ldi. Buxoro amirligi, Samarqandda esa Temuriylar imperiyasi poydevori qurildi. Amir Temur (Temurlan, 1336-1405) va uning avlodlari Samarqandni dunyo madaniyatining markaziga aylantirdilar. Xiva, Buxoro va Qo‘qon xonliklari XVI-XIX asrlarda O‘zbekiston hududidagi mustaqil xonliklar bo‘lgan. Bu davrda ko‘plab ma’daniy va ilmiy yutuqlar kuzatilgan. Shunga qaramasdan uchala xonlik bir-biri bilan doimiy kurashlar olib borishgan. Natijada, ko‘plab urinishlardan so‘ng XIX asr o‘rtalarida Rossiya imperiyasi O‘zbekiston hududiga bostirib kirib kurashlar natijasida bu uchala xonlikni o‘z tarkibiga qo‘shib olgan va 1867-yilda O‘rta Osiyo general-gubernatorligi tuzildi va bu gubernatorlik O‘zbekistonni ko‘pkina hududlarini egalladi. 1924-yilda O‘zbekiston SSR tashkil etildi va Sovet Ittifoqi bir qismi bo‘ldi. Bu davrda sanoat ham rivojlandi. Kommunistik rejimda siyosiy va ijtimoiy o‘zgarishlar sodir bo‘ldi, ammo ko‘lab siyosiy bosimlar ham ko‘rsatildi. 1960-1970 yillarda O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi va paxta sanoati ham rivojlandi. 1991-yilda O‘zbekiston mustaqillikga erishdi va mustaqil davlat sifatida o‘z yo‘lini tanladi ya’ni o‘z suverinteti, qonuni, konstitutsiyasiga ega bo‘ldi. Natijada ko‘plab davlatlar va xalqaro tashkilotlar (BMT, YUNISEF, Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi YHHT) ga a’zo bo‘ldi. Hozirda 193 ta davlat davlatimiz mustaqilligini tan olgan.

O‘zbek millati haqli ravishda sayyoramizdagi eng qadimgilardan biri hisoblanadi. O‘zbekistonning o‘ziga xos madaniyati sivilizatsiyalar avvalida shakllana boshlagan va ming yillar davomida jiddiy o‘zgarishlarga duch kelgan.

O‘zbekiston hududi O‘rta Osiyoning qoq markazida, Sirdaryo va Amudaryoning o‘rtasida joylashgan. Ajablanarlisi shundaki, cho‘lning o‘rtasidagi voha har doim jasur va shuhratparast savdogarlarni, jangchilarni, sarguzashtlarni va sayohatchilarni o‘ziga jalb qilgan.

Miloddan avvalgi VI-IV asrlarda bu erda Ahamoniylar yoki, boshqacha qilib aytganda, Fors davlati gullab-yashnagan. Keyin yunonistonlik qo‘mondon Iskandar Maqduniy (Aleksandr Makedonskiy) hududga bostirib kirib, ellinistik davr boshlanganida hokimiyat qulagan. Bu davrda savdo rivojlanadi,

yirik shaharlar qad ko'taradi, Yunon-Baqtriya podsholigi hukmronlik qila boshlagan.

Miloddan avvalgi II asr o'rtalarida Yunon-Baqtriya podsholigi parchalanib, tarixda yangi bir davr boshlanadi, ya'ni ko'chmanchi kushonlar qabilasi asos solgan Kushon davlati tashkil etiladi. Bu davrda savdo, odamlar harakati va millatlararo aloqalar rivojlana boshlaydi.

Shaharlarning qulay hududiy joylashuvi tufayli Buyuk ipak yo'li bugungi O'zbekiston hududidan o'tgan. Ushbu yo'nalish bo'ylab Andijon, Qo'qon, Rishton, Samarqand, Buxoro, Xiva, Toshkent kabi yirik savdo shaharlari paydo bo'ldi va rivojlandi.

Keyin Parfiya, Qang', Eftaliylar davlati, Turk xoqonligi kabi davlatlar gullab-yashnadi. VII asrda bu hudud arablar tomonidan bosib olinib, u Movarounnahr deb nomlandi.

XII asrda Chingizxonning bosqini yuz berdi va Chag'atoy ulusi shakllandi. Ammo bu hududning gullab-yashnashi o'n to'rtinchi asrda, Amir Temur hokimiyat tepasiga kelganida amalga oshdi. U Samarqandni poytaxtga, iqtisodiy va madaniy markazga aylantirdi. Keyin Samarqand ko'chmanchi Dasht-i qipchoq qabilalari tomonidan bosib olinib, yangi Shayboniylar sulolasi davlati tashkil etildi. VI asrdan XIX asr o'rtalariga qadar Xiva, Qo'qon xonliklari va Buxoro amirligi hukmronlik qildi.

XIX asrning 60-yillarida hududga chor Rossiyasi bostirib kirishi natijasida Turkiston general-gubernatorligi tuzildi. 1917-yilda O'zbekiston Sovet Respublikasiga aylandi. Shu davrda ko'plab respublikalardan turli millatlarning ommaviy ravishda ko'chishi ro'y berdi. 1991-yil 31-avgustda O'zbekiston mustaqillikka erishdi. Respublika BMTga a'zo bo'ldi, demokratik boshqaruv shakli va bozor iqtisodiyoti rivojlana boshladi. Davlat rahbari tomonidan ko'plab islohotlar amalga oshirildi va bu islohotlar davlat boshqaruvi, iqtisodiy sohada, xalqaro tashkilotlar (YHHT, SHHT, MDH, BMT, YUNESKO, YUNISEF) va davlatlar bilan aloqalarda o'z samarasini ko'rsatdi. "Vatanimiz dunyoga, dunyo esa yurtimizga keng ochilmoqda. Mintaqamiz va butun jahonda do'stlarimiz, hamkorlarimiz ko'paymoqda. so'ngi 7 yilda O'zbekiston tashabbuslari asosida Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh assambleyasi tomonidan 10 dan ziyod, jumladan joriy yilda 4 ta maxsus rezolutsiya qabul qilindi. Shuningdek, fuqarolar huquqlari va erkinliklarini ta'minlash, majburiyatlarni belgilash, mustaqillikka erishgan davlatlarni asosiy belgilari bo'lmish demokriyatani (yunonchadan olingan bo'lib "demos - xalq, kratos - hokimiyat ma'nosini bildiradi) amalga oshirish bo'yicha bir qancha islohotlar bajarildi. Natijada fuqorolar davlat ishlarini boshqarishda ariza, taklik, shikoyatlar bilan murojat qilish (yanigi tahrirdagi konstitutsiyamizning 40 - moddasi), shuningdek o'z faolliklarini miting, yeg'ilish va namoyishlar shaklida amalga oshirish huquqiga ega (yangi tahrirdagi konstitutsiyamizdagi 38 - modda), shuning bilan birgalikda O'zbekiston fuqorolari davlat hokimiyati organlariga saylash va saylanush

huquqiga ega, davlat va jamiyatni asosiy masalarida ishtirok etish (referendum) huquqlariga ega.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, davlatimizning ulkan tarixi, buyuk kelajagi, kecha va buguni, ko'plab mashaqqat va zahmatlar natijasida erishgan mustaqilligini qadrlash har birimizning burchimizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi. Rasmiy nashr. – Toshkent, “O'zbekiston”, 2023 yil. -80 b.
2. “Harakatlar Strategiyasi 2017-2021” O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-4947-son Farmoni Lex.uz. 2017.
3. “Yangi O'zbekiston strategiyasi 2022-2026” O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni Lex.uz. 2022.
4. Yoshlarda huquqiy madaniyatni shakllantirish yo'lida ilg'or pedagogik texnologiyalarning ahamiyati. (2025). Zamonaviy ilm-fan va innovatsiyalar nazariyasi, 2(1), 16-
18. <https://innoworld.net/index.php/zifin/article/view/247>
5. <https://uzbekistan.travel/uz/c/ozbekiston-tarixi/>
6. <https://xabar.uz/uz/jamiyat/shavkat-mirziyoyevning-ozbekiston-mustaqilligini>
7. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Demokratiya>

UDK:658.11:305(575.1)

O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini rivojlantirishda boshqaruv omillari**Ashurova Durdona**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Menejment fakulteti, biznes boshqaruv (tarmoqlar va sohalar boyicha)

yo'nalishi 3-kurs talabasi

ORCID: 0009-0003-3037-445X

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini rivojlantirishda boshqaruv omillari tahlil qilinadi. Ayollar tadbirkorligi iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida muhim omil sifatida qaralib, ularning faoliyatini samarali boshqarish, moliyaviy va tashkiliy qo'llab quvvatlash yo'llari yoritiladi. Shuningdek, davlat siyosatining bu sohadagi roli hamda amaliy muammolar va ularning yechimlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ayollar tadbirkorligi, boshqaruv omillari, menejment, iqtisodiyot rivojlanishi, innovatsiya.

Аннотация. В данной статье анализируются управленческие факторы, влияющие на развитие женского предпринимательства в Узбекистане. Женское предпринимательство рассматривается как важный фактор устойчивого развития экономики. В работе освещаются вопросы эффективного управления, а также финансовой и организационной поддержки деятельности женщин-предпринимателей. Кроме того, рассматривается роль государственной политики в данной сфере, практические проблемы и пути их решения.

Ключевые слова: женское предпринимательство, управленческие факторы, менеджмент, экономическое развитие, инновация.

Annotation. This article analyzes the managerial factors influencing the development of women's entrepreneurship in Uzbekistan. Women's entrepreneurship is considered an important factor in the sustainable development of the economy, and the paper highlights the ways to ensure effective management, as well as financial and organizational support for their activities. In addition, the role of state policy in this field, practical challenges, and possible solutions are also discussed.

Keywords: women's entrepreneurship, management factors, management, economic development, innovation.

Kirish. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida ayollar tadbirkorligini rivojlantirish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayollarni iqtisodiy hayotga faol jalb etish, ularning biznes yuritishdagi salohiyatini oshirish, hamda tadbirkorlik faoliyatini kengaytirish bo'yicha bir qator davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. Jumladan, "Ayollar daftari" tizimi, imtiyozli kreditlar, grantlar va o'quv dasturlari orqali ayollar

tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash mexanizmlari takomillashtirilmoqda. Misol uchun, xotin qizlarning iqtisodiy faolligini oshirish, kasbga o'qitish va ularni tadbirkorlikka keng jalb qilish munosabati bilan Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi hisobidan uch yillik imtiyozli, yeti yil muddatga 14% stavkada jami 100 million AQSH dollari miqdorida kredit ajratildi[1]. Ayollar tadbirkorligi nafaqat ijtimoiy tenglikni ta'minlash, balki mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishida ham muhim rol o'ynaydi. Ular xizmat ko'rsatish, qishloq xo'jaligi, ta'lim, tikuvchilik va boshqa ko'plab sohalarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritmoqdalar. Shu jumladan, bir yil avval bo'lib o'tgan O'zbekistob-Belarus II-ayollar forumi doirasidagi seksiya yig'ilishida ikkala mamlakatning yengil sanoati sohasida hamkorlikni rivojlantirish hamda eksport-import masalalarida o'zaro munosabatlarni rivojlantirishga qaratildi[2]. Shak-shubhasiz bunday tadbirlar ayollardan chiqqan va ular bunday rivojlantirishlarni yaxshigina eplashyapti. Ayollarni tadbirkorlikka jalb qilishning asosiy omillaridan biri bu ularni qo'llab quvvatlash va yetarlicha sharoit yaratib berish, bu orqali ularning o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi va mamlakatimizga juda katta hissa qo'shadigan biznes g'oyalar yaratishadi.

Respublikamizda ayollar tadbirkorligini oshirish uchun kerakli amallar oshirilayotgani tufayli, ayollar hatto dunyo miqyosiga chiqishyapti. Misol uchun, ayollarimiz 2025-yil 9-oktyabrda Sankt-Peterburgda o'tqazilgan “Rossiya xalqaro ijodiy mavsumlari” (RICS) xalqaro konferensiyasida O'zbekiston nomidan ishtirok etdi.[3]. Bunday konferensiyalar orqali ayollarimiz ham kundan kunga qanday faollashib borishayotganini ko'rish mumkun.

1-rasm: Ayollarning mehnat bozorida ishtirok etish ko'rsatkichlari (2023-yil).

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. “RICS konferensiyasida ishtirok etish O'zbekistonning kreativ sanoatini rivojlantirish yo'lidagi muhim qadam bo'ldi.

Tadbir davomida biz Rossiya va Qozog'iston tadbirkorlari bilan qo'shma loyihalarni amalga oshirish, ekologik innovatsiyalarni joriy etish hamda mahalliy brendlarni xalqaro bozorlarga olib chiqish bo'yicha kelishuvlarga erishdik," deydi "Shoxon Shoirabegim" brendi asoschisi Shoiraxon Karimova[3].

Biror bir biznes boshlashda uning avvalo foydali tomonlarini o'ylab chiqish kerak, avvalo narxlari va sifati orqali xalqqa foydasini, daromadi va ish joyi qulayligi orqali ishchilariga foydasini, shaffofligi va qonun borasida to'g'ri faoliyati orqali davlatga foydasini va eng muhimi tabiatga bo'lgan foydasini inobatga olishi lozim. Foydasi tegmagan taqdirda ham hech yo'q zarari tegmasligi lozim. Ayol tadbirkorlarimiz ham shu mas'uliyatlarni o'z bo'yniga olgan holda bizneslarini yurg'izishyapti. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasini amalga oshirish jarayonida orttirilgan tajriba va jamoatchilik muhokamasi natijalari asosida "O'zbekiston - 2030" strategiyasi ishlab chiqildi. Ushbu strategiyasida xotin-qizlarni qo'llab - quvvatlash tizimini mustahkamlash, huquq va qonuniy manfaatlarini ta'minlash, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy faolligini oshirish, gender tengligini ta'minlash bo'yicha ham chora-tadbirlar tizimi davom etmoqda[4].

Tadqiqot metodologiyasi. Biznes boshqaruv hamda menejment sohalarini asosan erkaklarga topshirishadi- nega? Go'yoki ularning nazdida ayollar bunday mas'uliyatlarni eplay olishmaydi. Ammo psixologik tomondan qaraganda ayollarda emotsional boshqarish kuchliroq bo'lsada, ular uzoq muddatli boshqaruvni eplay olish qobiliyatiga egalar. Misol uchun ko'plab qirollik davlatlarda ham ayollar uzoq yillab boshqaruvni yaxshigina eplashgan.

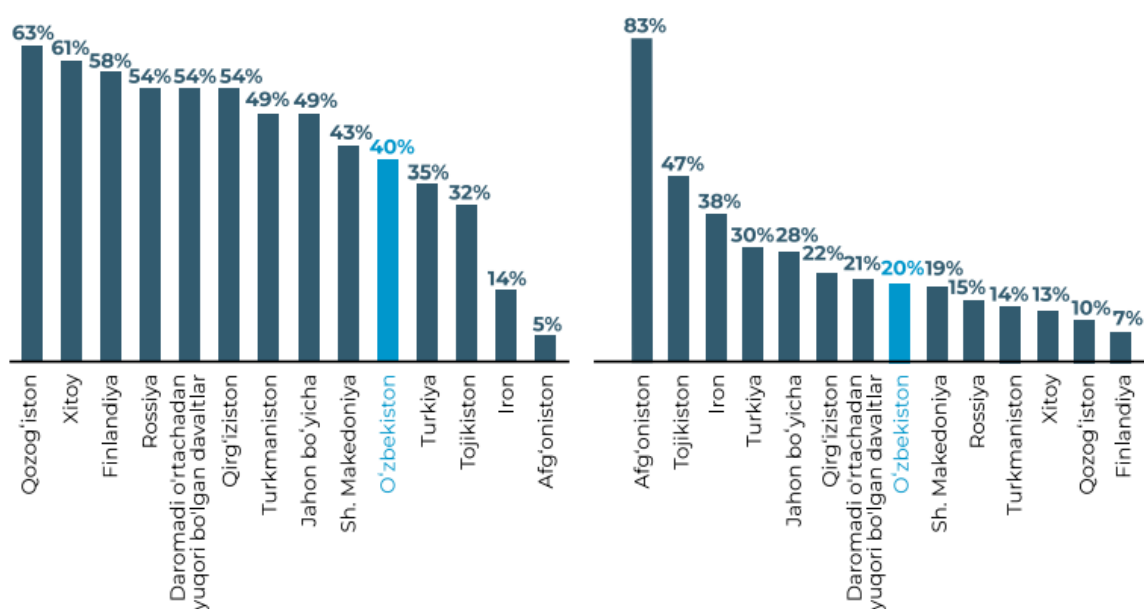
O'zbekistonda esa, aholining 52 foizi qishloq joylarda yashayotganini hisobga olganda, ulardan ayollar qishloq xo'jaligi xodimlarining katta qismini tashkil etadi va hududlarning barqaror rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shadi[5].

So'nggi yillarda Prezidentimiz famoni orqali ayollarni biznesda qo'llab quvvatlashga alohida e'tibor qaratishdi. Misol uchun "Ayollar tadbirkorligini qo'llab quvvatlash" dasturi orqali 2022-2026-yillar uchun 1 trillion so'mdan ortiq mablag' ajratilgan. Shu asosda ayollar uchun maxsus "Biznes inkubator" markazlari, mikromoliyaviy kreditlar joriy etilgan. Bir o'z poydevorini o'rnatgan biznesni olaylik, 2018-yilda Buxoro viloyatida Gulnor Sobirova tomonidan tashkil etilgan "Gulnor textiles" tikuvchilik korxonasi. Korxonada dastlab 5 nafar xodim ishlagan bo'lsa, 2024-yilga kelib ishchilar soni 35 nafarga oshgan, ishlab chiqarish hajmi esa 4 barovarga oshgan. Mahsulot ichki bozor va Qozog'istonga eksport qilinadi.

Tahlil va natijalar. Hozirgi o'zgarishlar va globallashtirish jarayonlarining kengayishi sharoitida ayollarning kichik bizneslari hamda xususiy tadbirkorlikdagi o'rnini aniqlash va bu borada hal etilishi kerak bo'lgan muammolar hali hanuz o'z yechimini kutmoqda. Hozirda yurtimizda o'z

tadbirkorlik faoliyatini yuritayotganlarning 40% ini ayollar tashkil qiladi.[6]. Bu miqdorni oshirish maqsadida keng imkoniyatlarni yo'lga qo'yish lozim.

Ayollar va erkaklar o'rtasidagi tenglik, ayollarga nisbatan kamsitishning yo'l qo'yilmasligi masalalari O'zbekiston Konstitutsiyasida mustahkamlab qo'yilgan. So'nggi yillarda O'zbekiston Prezidenti Sh. Mirziyoyev rahbarligida barcha sohalarda, xususan, milliy iqtisodiyotning ochiqqligini ta'minlash, uni jahon iqtisodiyotiga integratsiya qilish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, investitsion jozibadorlikni mustahkamlash hamda kichik va o'rta biznesni xalqaro standartlar asosida rivojlantirish yo'nalishida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi[7].

2-rasm. Ta'lim olmayotgan, ishlamayotgan yoki kasbiy tayyorgarlikdan o'tmayotgan yosh xotin-qizlar ulushi (2023-yil).

Qisman ushbu demografik tendensiyalar tufayli, 2023-yilda O'zbekistondagi yosh xotin-qizlarning qariyb 20% i ta'lim, bandlik yoki kasbga tayyorlash dasturlari doirasida qamrab olinmagan (2-rasm). Garchi bu NEET ko'rsatkichi global o'rtacha ko'rsatkichdan (28%) past bo'lsa-da, bu yuz minglab o'zbekistonlik yosh ayollarning mehnat bozoridan chetda qolayotganini aks ettiradi. (Aksincha, WDI ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, 2023-yilda O'zbekistonda yosh erkaklar uchun NEET ko'rsatkichi 10 foizni tashkil etib, bu — global o'rtacha ko'rsatkichdan (13 foiz) past.)[8].

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, O'zbekistonda ayollar tadbirligi, ularni ishga, o'qishga jalb qilish uchun qilinayotgan chora-tadbirlar yo'q emas, ammo bular mamlakatimizning kam foiz ayollariga yetib boryapti. Hali ham ayollar orasida qo'lida hunari yo'q, ish bilan ta'minlanmagan va hatto o'rta maxsus ta'limini bitirmaganlar ham yo'q emas. Shuning uchun bugungi kunda ayollarni tadbirkorlikka keng jalb etish va ularning bandligini ta'minlash, xususan, sohaning institutsional va huquqiy

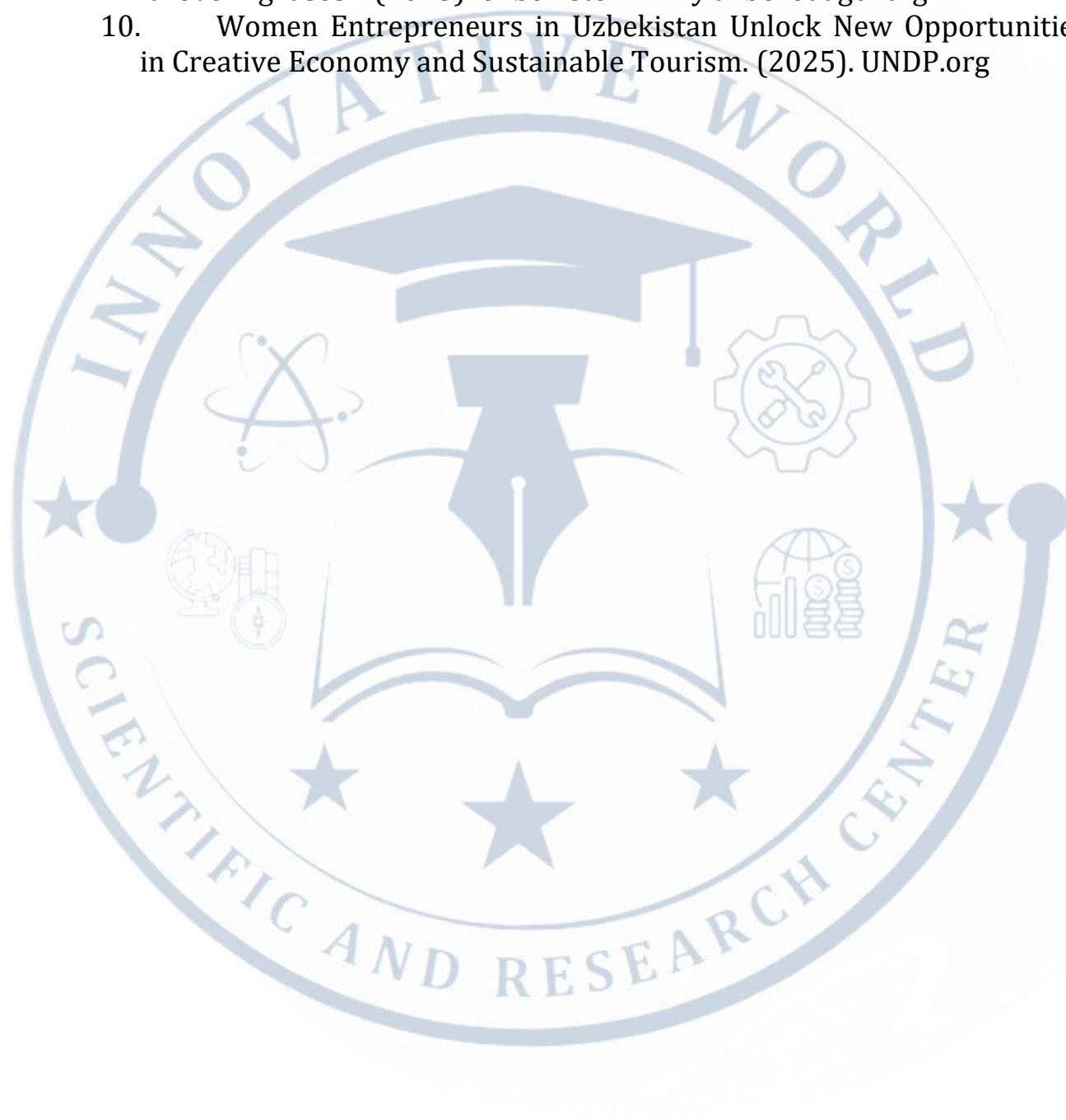
asoslarini takomillashtirish masalalari eng dolzarb muammolardan biri sifatida yuzaga chiqmoqda. Yechim sifatida aytolamanki, misol uchun mahalliy hokimliklar, savdo-sanoat palatalari hamda universitetlar hamkorligida ayollarning savodxonligini oshirish chora-tadbirlari kuchliroq tarzda o'tqazilishi kerak. Avvalambor ta'lim olishni hamma uchun asosan ayollar uchun majburiy qilib qo'yish kerak, chunki nima bo'lganda ham yangi avlodni tarbiyalaydigan insonlar bu ayollar. Hozir hammadagi mobil telefonlar mavjud, agarda mashg'ulotlarga qatnasholmaydigan ayollar bo'lsa ular uchun online ta'limni va uning sifatini kuchaytirish kerak. Mentorlik dasturlari, moliyaviy savodxonlik kurslarini kengaytirib, ko'plab ayollarni jalb qilish lozim hatto majburlab bo'lsa ham, chunki ular o'z biznesini rejalashtirish, kredit, soliq va investitsiya jarayonlarini to'g'ri boshqarishni o'rganishlari kerak. Har bir ayol o'z mamlakatining iqtisodiy, moliyaviy holatidan xabardor bo'lib uni boshqarish yo'lida o'z bilim ko'nikmalari bilan bo'lishsa bu yurtimiz uchun katta foyda. Ayollar ishtirokidagi tadbirkorlikni rivojlantirish uchun milliy strategiya ishlab chiqish ham bir g'oya.

"Ayollar tadbirkorligi diyorimiz ravnaqi va farovonligi asosi"- Q. Abdurahmonov[9]. Shunday ekan, ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash – bu faqat iqtisodiy islohot emas, balki ijtimoiy barqarorlik sari tashlangan muhim qadamdir.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xotin-qizlarning tadbirkorligini yo'lga qo'yish va rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi qarori 07.03.2024 yildagi PQ-122-son.
2. "O'zbekiston - Belarus: Ayollar tadbirkorligi rivojlanib boryapti". Yuz.uz, 27 avgust 2024. URL: <https://yuz.uz/uz/news/ozbekiston-belarus-ayollar-tadbirkorligi-rivojlanib-boryapti>
3. "Kreativlikni qo'llab-quvvatlash: O'zbekistonlik tadbirkor ayollar xalqaro konferensiyada sahnaga chiqdi." United Nations Development Programme, 17 Oct. 2025, <https://www.undp.org/uz/uzbekistan/press-releases/kreativlikni-qollab-quvvatlash-ozbekistonlik-tadbirkor-ayollar-xalqaro-konferensiyada-sahnaga-chiqdi>
4. Kamoldinova N. (2024). Ayollar tadbirkorligini rivojlanish tendensiyalari. Toshkent "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot".
5. "Buxoroda qishloq ayollari kuni: yangi imkoniyatlar va ayollar yetakchiligini e'tirof etish." United Nations Development Programme, 17 Oct. 2025
6. "Yurtimizdagi tadbirkorlarning 40 foizini xotin-qizlar tashkil qilmoqda." uz24, 23 Okt. 2024.

7. Anvarjonova Z. "Opportunities And Legal Basis For The Development Of Women's Economic Independence And Their Entrepreneurial Activities In Uzbekistan" (2025). Zien Journal of Social Sciences and Humanities.
8. Ben S. va Ahmedova M. "O'zbekistonda ayollar tadbirkorligi:Tahlil va tavsiyalar" (2025). undp.org/Uzbekistan.
9. Abdurahmonov Q. "Ayollar tadbirkorligi – diyorimiz ravnaqi va farovonligi asosi" (2025). Ozbekiston milliy axborot agentligi.
10. Women Entrepreneurs in Uzbekistan Unlock New Opportunities in Creative Economy and Sustainable Tourism. (2025). UNDP.org

Integrating Logopedic Practices in the General Education System

Adhamova Irodaxon Akmal qizi

Student of Kokand University

Irodadhamova2304@gmail.com

Abstract: This article reviews the integration of speech therapy (logopedic) services within Uzbekistan's general education system. Research is guided by the national Inclusive Education Concept (2020–2025). The focus is on correcting specific speech disorders like dysarthria and alalia using modern methodologies such as technology and play-based techniques. The operational model involves "logopedic branches" attached to mainstream schools and the expanded role of the "teacher-logopedist"

Keywords: Logopedics, Speech therapy, Inclusive education, Special education

Аннотация: Статья рассматривает интеграцию услуг речевой терапии (логопедии) в систему общего образования Узбекистана. Исследования основываются на национальной Концепции развития инклюзивного образования (2020–2025). Основное внимание уделяется коррекции специфических нарушений речи, таких как дизартрия и алалия, с использованием современных методик, включая технологии и игровые подходы. Операционная модель включает логопедические отделения при общеобразовательных школах и расширенную роль учителя-логопеда

Ключевые слова: Логопедия, Речевая терапия, Инклюзивное образование, Специальная педагогика

Annotatsiya: Maqola O'zbekistonda nutq terapiyasi (logopediya) xizmatlarini umumiy ta'lim tizimiga integratsiyalashuvini ko'rib chiqadi. Tadqiqotlar milliy Inklyuziv Ta'lim Konsepsiyasi (2020–2025) asosida amalga oshirilmoqda. Asosiy e'tibor texnologiyalar va o'yin usullari kabi zamonaviy metodikalar orqali dizartriya va alaliya kabi nutq buzilishlarini korreksiyalashga qaratilgan. Operatsion model umumiy maktablarga birlashtirilgan logopedik bo'limlar va maxsus o'qituvchi-logopedlarning kengaytirilgan rolini o'z ichiga oladi

Kalit so'zlar: Logopediya, Nutq terapiyasi, Inklyuziv ta'lim, Maxsus pedagogika

Introduction. The contemporary drive for comprehensive educational inclusion requires systemic integration of specialized support services, notably speech-language pathology (*nutq terapiyasi* or *logopediya*), directly into general education classrooms. This integration is crucial for maximizing the academic, communicative, and social potential of students with speech and language deficits. Globally, clinical efficacy is maximized when therapeutic efforts are coordinated and contextually relevant to the academic and social

environments of the school. For students with oral language difficulties, embedding specialized instruction is vital to mitigate the high risk of developing secondary problems in reading and written language arts. In Uzbekistan, this professional imperative is framed by high-level state policy. The national **Concept for the Development of Inclusive Education (2020–2025)** and related presidential resolutions mandate a systematic overhaul of the education and upbringing system for children with Special Educational Needs (SEN).

Literature Analysis. Research activities are systematically cataloged in national electronic libraries, featuring extensive collections of monographs, dissertations, and scientific articles across various educational science codes.

The analysis of current academic titles from repositories such as the TDPU library reveals a deep commitment to highly specific, correctional logopedic methodologies. This research base demonstrates a focus on:

Technological Integration (*Texnologiyalar*): Significant research is dedicated to using modern technologies for prevention and correction, including the application of technology to prevent speech delay in dysarthric children (*DIZARTRIYALI BOLALAR NUTQINING KECHIKISHINI OLDINI OLIISH TEXNOLOGIYALARI*), correct articulation defects in the same population, and enhance vocabulary in children with Motor Alalia. Technology is also a key focus in developing graphomotor skills in preschoolers with speech defects and eliminating reading disorders (*o'qish buzilishlari*) in primary school students.

Play and Didactic Game Methods (*O'yin Texnologiyalari*): Game-based methods are extensively researched for foundational skill acquisition, particularly among preschoolers. Studies focus on using didactic games to shape communicative and speech skills in 6-year-olds, correct sound pronunciation disorders in children with Phonetic-Phonemic Underdevelopment (FFN), and develop connected speech in children with Alalia.

Targeted Deficit Correction: Academic work exhibits granular specialization, investigating techniques such as **Logopedic Massage** for Pseudobulbar Dysarthria and developing reading skills for preschoolers with dysarthria. Furthermore, researchers explore the use of culturally specific tools, such as **Folk Oral Creativity (*Xalq og'zaki ijodi*)**, to develop the vocabulary of children with speech defects.

This academic specialization—supported by dedicated resources like the *Logopediya video darslik* (Speech Therapy Video Textbook)—provides the methodological foundation necessary for the national push toward *inklyuziv ta'lim*.

Discussion. The implementation of integrated logopedic support within Uzbekistan is governed by a strategy of embedding specialized resources while maintaining central oversight.

1.Operational Model: The Logopedic Branch The operational strategy for delivering speech therapy in the general education system involves establishing and coordinating "**logopedic branches**" attached to general secondary education institutions. This model is designed for controlled integration, ensuring specialized services are available on-site within mainstream schools. Oversight and methodological guidance for these branches are provided by the Inclusive Education Department, which is also tasked with the continuous monitoring and coordination of **teacher-logopedists**. This structure allows the state to pursue key strategic objectives, including:

Standardization: Ensuring that the specialized educational institutions are equipped with the necessary material, technical base, and literature, including equipment for teaching various professions.

Data-Driven Policy: Mandating the creation and constant updating of a database tracking all general education institutions with inclusive programs and the students enrolled.

2.The Expanded Role of the Teacher-Logopedist. The logopedist's role (*teacher-logopedist*) is significantly broadened under the inclusive mandate. While retaining core clinical duties, the position now carries systemic responsibilities that align with the goals of Interprofessional Practice (IPP). Key functions include:

Socio-Psychological Services: Developing modern approaches to providing

socio-psychological services not only to children but also to their parents and general education teachers. This expansion confirms the logopedist as a systemic change agent responsible for fostering the entire inclusive environment.

Methodological Support: Assisting in the development and improvement of methodological recommendations (*dasturlar, metodik tavsiyalar*) for general school management and pedagogues. This is the critical function of translating complex clinical research (as seen in the *Adabiyotlar Tahlili*) into actionable support for the classroom teacher.

3. Methodological Alignment with General Education. The implementation of integrated therapy relies on methodologies that are easily adapted to the classroom context, maximizing the generalization of skills. The focus on **technology** and **play-based methods** enables the *teacher-logopedist* to provide services that naturally blend into the curriculum, reducing the fragmentation associated with traditional "pull-out" models. Furthermore, for successful academic access, the logopedist's specialized knowledge is vital for adapting instruction for students with other needs.

Research confirms the need for specialized didactic programs that focus on developing speech communication skills (*nutqiy muloqot ko'nikmalari*) and **reading competencies** (*kitobxonlik kompetensiyalarini*) for H.I. students,

even during core subjects. This holistic approach—addressing language, literacy, and even **Adaptive Physical Education** (APE) —is necessary for a student's full development and integration.

Dominant Speech Disorders and Research Methodological Trends

Target Disorder/Condition	Primary Target Skill/Deficit	Key Research Methodological Trend	Educational Setting Focus
Dysarthria (General/Pseudobulbar)	Articulation, speech delay, literacy, motor skills, voice work.	Technological prevention, Logopedic Games	Preschool, Primary School
Motor Alalia	Vocabulary development, connected speech components.	Modern Technologies, Non-traditional methods, Didactic games.	Preschool
Phonetic-Phonemic Underdevelopment (FFN/Dyslalia)	Phonemic perception, sound pronunciation, articulation.	Game Technologies	Preschool
Reading Disorders (<i>O'qish buzilishlari</i>)	Reading competencies and elimination of defects.	Technological Literacy Enhancement methods.	Primary School
General Speech Underdevelopment (ONT)	Sound-syllable structure violation.	Specific correctional methods.	Preschool

Conclusion. The systemic integration of *nutq terapiyasi* into the general education system of Uzbekistan is a clear, top-down policy objective supported by a specialized and academically rigorous research base. The move to *inklyuziv ta'lim* is strategically managed through the establishment of monitored "logopedic branches" and an expanded role for the *teacher-logopedist* as a multidisciplinary change agent providing socio-psychological and methodological support to the entire school community.

References:

1. Muzaffarova X. JDPU maxsus pedagogika kafedrasi p.f.f.d (PhD);
2. Shokirova S. Maxsus pedagogika, Defektologiya (Logopediya) muTaxassisligi 1- bosqich magistranti. TA"LIM MUASSASALARIDA INKLYUZIV TA"LIMNING PEDAGOGIK – PSIXOLOGIK XUSUSIYATI.
3. Maxsus pedagogika va inkluziv ta'lim- 2024 (TDPU Library Index).
4. Logopediya video darslik (TDPU Library Index).
5. X. Muzaffarova, S. Shokirova. TA"LIM MUASSASALARIDA INKLYUZIV TA"LIMNING PEDAGOGIK – PSIXOLOGIK XUSUSIYATI. (ResearchGate).
6. T. A. Ukrainski, K. T. Ukrainski, T. G. Cherney, H. M. Peterson. Narrative Intervention: Ten Principles That Support Best Practice in School-Based Service Delivery (ASHA 2020)

IMPROVING ACCOUNTING AND FINANCIAL REPORTING IN THE DIGITAL ECONOMY BASED ON INTERNATIONAL STANDARDS

(I yo`nalish: Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish mavzusiga mo`ljallangan)

Boqiyeva Fayziniso Payravjon qizi

Farg`ona Davlat universiteti

Iqtisodiyot fakulteti magistranti

Abstract. This research paper addresses the issues of improving the accounting and financial reporting system in the digital economy based on international standards. Global digitalization processes are fundamentally changing the methods of processing, analyzing and presenting economic information. In this regard, the need for the effective use of information technologies in accounting and the adaptation of international financial reporting standards (IFRS) to national practice is increasing. The study analyzes the impact of digital technologies, in particular artificial intelligence, blockchain and cloud computing systems, on accounting practice. It also develops proposals to increase the reliability, transparency and comparability of financial statements in the context of digital transformation.

Key words: digital economy, global digitalization, digital technologies, cloud computing systems, accounting programs, electronic systems, financial statements, cyberattacks, IFRS.

Аннотация. В данной научной работе рассматриваются вопросы совершенствования системы бухгалтерского учета и финансовой отчетности в условиях цифровой экономики на основе международных стандартов. Глобальные процессы цифровизации кардинально меняют методы обработки, анализа и представления экономической информации. В связи с этим возрастает потребность в эффективном использовании информационных технологий в бухгалтерском учете и адаптации международных стандартов финансовой отчетности (МСФО) к национальной практике. В исследовании анализируется влияние цифровых технологий, в частности искусственного интеллекта, блокчейна и систем облачных вычислений, на практику бухгалтерского учета. Также разрабатываются предложения по повышению достоверности, прозрачности и сопоставимости финансовой отчетности в условиях цифровой трансформации.

Ключевые слова: цифровая экономика, глобальная цифровизация, цифровые технологии, системы облачных вычислений, бухгалтерские программы, электронные системы, финансовая отчетность, кибератаки, МСФО.

The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. PF-5953 dated February 24, 2020, adopted the "Digital Uzbekistan - 2030" strategy, which aims to fully electronicize accounting and development reporting systems. On this basis, the introduction of digital accounting programs such as 1C: Accounting, SAP, Odoo is expanding in state and private entrepreneurs.

For example, in 2023, the "E-invoice" and "E-asset" systems were launched by the State Tax Committee. Through these systems, paper accounting is controlled, ensuring accuracy and transparency. In order to achieve a specific result, from January 21, 2020, the submission of reports by the State Tax Service has been underway. Large entities such as "Uzbekneftegaz" JSC, "Uzsanoatqurilishbank", and "Uzbekiston Temir Yollari" JSC are preparing their reports in accordance with IFRS (International Financial Reporting Standards).

Currently, the digitalization of the economy has fundamentally transformed the activities of enterprises. Accounting, which was previously carried out on the basis of paper documents, is now being transformed into a more accurate and efficient form through electronic systems. The widespread use of digital technologies increases the quality of cloud computing systems, strengthens control, and reduces errors. At the same time, the preparation of reports based on International Financial Reporting Standards (IFRS) allows enterprises to integrate into the global market. Therefore, improving accounting and financial reporting in the digital economy is an urgent issue. In accordance with the requirements of the digital economy, enterprises are starting to conduct accounting through automated programs. Using electronic document management, cloud services, and mobile applications, financial transactions are recorded in real time. This reduces time and labor costs, minimizes errors associated with the human factor, and allows management to make quick decisions. For example, systems such as 1C, SAP, and Oracle help to comprehensively manage the activities of enterprises. IFRS is a system for preparing financial statements based on uniform criteria worldwide, which ensures transparency, comparability, and reliability of information. Reporting by Uzbek enterprises in accordance with international standards inspires confidence in foreign investors; supports the activities of export-oriented enterprises; accelerates the integration of the economy into the global system. Ensuring security when working with digital information is becoming a priority. Because cyberattacks can lead to financial losses and data loss. Therefore:

- privacy policy
- backup
- antivirus and protection systems are of great importance.

Also, today's accountant must have the skills to work with new programs, electronic digital signatures, and analytical thinking. Professional development processes should be ongoing. In short, accounting is being

fundamentally updated and improved in the digital economy. The automation process is strengthening control and increasing efficiency. The preparation of financial statements based on IFRS makes enterprises competitive in the international arena. At the same time, it is necessary to strictly adhere to security measures related to digitalization and train accounting personnel based on modern requirements. In the future, the use of artificial intelligence and big data technologies in this area is expected to expand further.

A number of accounting practices in Uzbekistan are being automated using artificial intelligence. For example, Asaxiy Books LLC and Artel Electronics JSC are using AI-based cost analysis modules in their internal accounting systems. This has reduced the human factor and reduced the percentage of errors by up to 30%. In addition, with the help of cloud technologies (for example, Google Workspace or Zoho Books), small and medium-sized businesses are able to maintain their accounting reports remotely.

Table 1. Analysis of the digitalization of accounting in Uzbekistan and its adaptation to international standards

	Direction	Results (2020-2024)	Impact on international standards
1	"Raqamli O'zbekiston – 2030" strategy	Full electronicization of accounting processes has been launched. By 2024, more than 3000 enterprises will have switched to a digital system	The possibility of preparing reports on IFRS in electronic format has been created
2	Implementation of the "e-hisob-faktura" system	1,2 mln electronic invoices were generated in 2023. Tax control was automated.	Transparency of financial information increased and an information base was formed in accordance with IFRS requirements.
3	Reporting according to IFRS	The number of enterprises submitting reports according to IFRS has increased by 2 times since 2024	The opportunity to provide reliable reports for international investors has been created
4	Accounting systems based on artificial intelligence	The accuracy of cost analysis and forecasting with the help of AI has increased by 30%	The quality of financial analysis has become closer to the international level
5	Introduction of cloud technologies	As of 2024 more than 2000 small business entities have switched to online accounting	The opportunity to conduct remote reporting based on IFRS has been created

There are also some problems in the process of digital transformation:

- high software costs for small businesses;

- insufficient qualifications of specialists according to international standards;
- uneven development of Internet infrastructure in all regions.

The following proposals are put forward to eliminate these problems:

- Organizing regular training for accountants on IFRS and digital technologies.
- Reducing software costs for small businesses through state subsidies or tax breaks.
- Introducing a blockchain-based certification mechanism in financial information systems.

References:

1. "Raqamli iqtisodiyot" / Darslik. 2023.
2. "Raqamli iqtisodiyot asoslari". G`.M.Porsayev, B.SH.Safarov, D.Q.Usmanova
3. "The Digital Economy" Tim Jordan
4. "Intermediate Accounting" by Kieso, Weygandt and Warfield

Used sites:

1. www.mf.uz – ministry of finance
2. www.soliq.uz – state tax committee portal
3. www.stat.uz – agency of statistics

MUNDARIJA TABLE OF CONTENTS СОДЕРЖАНИЕ		
1.	Qadimgi Qibla Orolbo'yi va Amudaryo o'ng sohili savdo va iqtisodiy markazlarining arxitekturasini Bekmuratov Nursultan Erbay o'g'li	4
2.	Qadimgi Qibla Orolbo'yi va Amudaryoning o'ng sohili: Antik davrda shahar qurilish madaniyatining shakllanishi Bekmuratov Nursultan Erbay o'g'li	6
3.	Umumiy o'rta ta'lim maktablari rahbarlarining boshqaruv madaniyati va menejmentlik salohiyati Karimov Xurshidbek Erkinjanovich	8
4.	Inson organizmida suyakliklarning qovushqoqligi Obidov Boburjon Muxiddin o'g'li	14
5.	TARIXIY OB'EKTLAR AHAMIYATI Yuldasheva To'tixon Yakubovna Otaboyev Raxmatjon Rashid o'g'li	19
6.	ONA VATANIMIZ TARIXI Otaboyev Raxmatjon Rashid o'g'li, Muxtoraliyev Samandar Sunnat o'g'li Sharipov Avazbek Sherali o'g'li	23
7.	O'zbekistonda ayollar tadbirkorligini rivojlantirishda boshqaruv omillari Ashurova Durdona	27
8.	Integrating Logopedic Practices in the General Education System Adhamova Irodaxon Akmal qizi	33
9.	IMPROVING ACCOUNTING AND FINANCIAL REPORTING IN THE DIGITAL ECONOMY BASED ON INTERNATIONAL STANDARDS Boqiyeva Fayziniso Payravjon qizi	37